

NÉMETH KATA*

A büntetőeljárás nyilvánosságának jogszabályi háttérében húzódó alapjogi kollíziók feltárása, különös tekintettel az ágazati titokvédelemre

Előszó

Jelen tanulmányban arra törekszem, hogy az új büntetőeljárásról szóló törvény¹ (továbbiakban Be.) által hozott változások alapján foglaljak állást egy olyan témában, amely ugyan két jogterületen átívelő problémákkal foglalkozik, de mégsem kerül a figyelem fókuszába, illetve a gyakorlatban is sűrűn mellékkérdésnek tűnő problémákat hoz felszínre, amelyek azonban szükségképpen érintenek minden büntetőeljárást és akár annak főkérdéshez is kapcsolódhatnak. További nehézség a jogszabályi fragmentáltság, így egységesítő prekodifikációként is tekinthetünk a dolgozatra.

A kutatás keretein belül olyan komplex anomáliákra világítok rá, mint például:

- a) Miként különíthetőek el a nyilvánosság rétegei egymástól, mi a kategorizálás alapja?
- b) Érvényesülnek-e a büntetőeljárásban az ágazati titokvédelem (különösen az orvosi titok) szabályai?
- c) Hogyan lehetséges az, hogy ugyanaz az adat, ugyanabban a büntetőügyben egyidejűleg nyilvános és védett adatnak minősül a jogszabály értelmezése alapján?
- d) Illetve végső soron, az igazságügyi adatkezelés megfelelő, koherens szabályozása miként segítené a hatékony titokvédelmet, s oldana fel ezáltal alapjogi ütközéseket.

A dilemmák felvetésével ún. *probléma-térképet* alkotok, amelyek kizárólag a büntető eljárásjogi kódex horizontján mozogva nem jeleníthetőek meg: ettől elrugaszkodva, alkotmányjogi szemléletmóddal fonom össze a két jogterületet. A kutatás eredményeképpen igyekszem a büntetőeljárás nyilvánosságára vonatkozó jogszabályi rengetegben - az általam felvázolt probléma-térképet kézben tartva - megjelölni a helyes irányt, iránytűként szolgálni *de lege ferenda* javaslatommal az egymásnak ellentmondó jogszabályok sűrűjében.

* SZTE Állam- és Jogtudományi Kar

¹ 2017. évi XC. a büntetőeljárásról.

I. Bevezető gondolatok

„[a] nyilvánosság, a közhatalom demokratikus működésének próbája”

34/1994. (VI. 24.) AB határozat

A nyilvánosság a bírósági eljárások egyik egyedi jellemzője, a dolgozatban azonban csak a büntetőtárgyalás nyilvánosságát elemzem dogmatikai alapokról indulva, kiváltképp a gyakorlatban felmerülő problémák vizsgálatával. A tárgyalás olyan speciális közeg, ahol az egymással konkuráló alapjogok (például az emberi méltósághoz való jog, a közérdekű adatok nyilvánosságához való jog, a tájékoztatáshoz való jog, a tisztességes eljáráshoz való jog), alkotmányos alapelvek (a nyilvánosságon keresztül megvalósuló társadalmi kontroll, a jogbiztonságból következő egyértelműség és kiszámíthatóság) közötti egyensúly megteremtése nem képzelhető el törvényi garanciák, keretszabályok nélkül.² A teljesség igénye nélkül felsorakoztatott, egymással a büntetőeljárásban konkuráló alapjogi katalógus alapján megállapítható, hogy „a büntetőeljárás jog megalvadt alkotmányjog”³, így ennek perspektívájából közelíték a nyilvánosság rendszeréhez.

A dolgozat első felében azt körvonalazom, hogy meddig terjed a nyilvánosság és annak milyen funkcióit deklarálják nemzetközi dokumentumok, valamint hogyan alakult az erre vonatkozó alkotmánybírói gyakorlat. (II. fejezet). Vizsgálom, hogy a büntetőeljárás lefolytatása során miként differenciálható a nyilvánosság, annak milyen „dimenzióit” különíthetjük el, a legtágabb értelemben vett társadalmi nyilvánosságtól egészen a legszűkebben értelmezett ügyfélnyilvánosságig. (II.1. fejezet). Külön kitérek az ügyfélnyilvánosság körében felmerült problémákra, (III. fejezet) mint a tárgyalási jegyzékek (III.2. fejezet). A dolgozat másik alappilléret a titokvédelem rendszere adja, amelyet a bírósági adatkezeléssel összekapcsolva mutatok be (IV. fejezet). Konkrét ügyek vizsgálatából levont konzekvenciák alapján szemléltetem a jogszabályi inkoherenciákat. Vizsgálom azt is, hogy miként hat az ítélkezési gyakorlatra az ágazati titokvédelem büntetőeljárásban való felmerülésének problémaköre (IV.1. fejezet), illetve az egységes szabályozás hiányának következményeit (IV.2. fejezet). A normatív hiányosságok feltárását követően befejezésképpen az általam korábbiakban deklarált problémafelvetések szempontrendszerén keresztül felvázolom a megoldási javaslataimat a joghézag kiküszöbölésére. (V. fejezet)

² SZABÓ MÁTÉ: *Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 1439/2009. számú ügyében*. In: Háger Tamás: *A nyilvánosság mint a tisztességes eljárás egyik garanciája a büntetőperben*. Pro Futuro 2014/1.

³ JAHN MATTHIAS: *„Strafprozessrecht als geronnenes Verfassungsrecht – Hauptprobleme und Streitfragen des § 136a StPO”* Juristische Schulung 2005. 1057–1062.Pp. in. Szomora Zsolt: *Alkotmány és büntetőjog A büntetőjog-alkalmazás alkotmányosságának egyes kérdései*. Polay Elemér Alapítvány. Szeged, 2015.

II. A büntetőeljárás nyilvánosságának elméleti alapjai – a nyilvánosság funkciói

A nyilvánosság mint a modern büntetőperek általános processzuális alapelve (amely a terhelt oldaláról közelítve a nyilvánossághoz való jogként értelmezhető) az egyik legjobban védett alapvető jog, amit nemzetközi egyezmények, európai standardok, az alkotmányos szabályok és a büntető eljárásjogi normák egyaránt védelemben részesítenek, kiegészülve a strasbourgi Emberjogi Bíróság esetjogával, amely iránymutatásul szolgálhat a nyilvánosság érvényre juttatásában. Így vizsgálva négyszeres védelmi szintet biztosít a szabályozás, amire tekintettel az egyik legerősebben garantált igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó alapjogként tarthatjuk számon.

A nemzetközi egyezmények közül a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya⁴ (továbbiakban PPJNE) szerint mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamely perben a jogait és kötelességeit a törvény által felállított független és pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el. Az Emberi Jogi Európai Egyezmény⁵ (továbbiakban EJEE) alapjogként határozza meg a tárgyalás nyilvánosságához való jogot és ehhez kapcsolódóan az ítéletek kihirdetésének kötelezettségét. A PPJNE 14. cikk 1. pontja és az EEJE 6. cikk 1. pontja kifejezetten részletesen meghatározzák a nyilvánosság kizárásának okait a tárgyalás egy részéről vagy az egész tárgyalásról mind erkölcsi okokból, mind a demokratikus társadalom közrendjének, vagy az állam biztonságának védelme érdekében, mindakkor, amikor a felek magánéletének érdekei azt követelik, a bíróság által feltétlenül szükségesnek ítélt mértékben. Főszabályként határozzák meg az egyezmények, hogy büntetőügyben hozott ítélet minden esetben nyilvánosan kell kihirdetni, a PPJNE azonban megenged a főszabály alóli kivételt is: az ítélet nyilvános kihirdetése mellőzhető, ha az eljárással érintett fiatalok érdekei mást kívánnak.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (továbbiakban EJEB) esetjoga szerint az eljárás nyilvánosságához - különösen büntetőügyekben - jelentős közérdek fűződik, így annak kizárására az érintetteknek nincs alanyi joguk. A bíróságra tartozik annak megítélése, hogy a kizárás okául megjelölt indok – magánérdek – meghaladja-e a nyilvánossághoz fűződő közérdeket. Így tehát a bíró diszkrecionális jogkörébe tartozik annak mérlegelése, hogy az eset körülményeit figyelembe véve eldöntse, hogy van-e helye zárt tárgyalás elrendelésének. Itt merül(het) fel elsőként az általam vizsgált alapjogok kollíziója, egymással versengő alapjogi ütközés, a strasbourgi esetjogban is találkozunk a nyilvánosság elvének megsértéséből eredő ügyekkel⁶.

A bírósági tárgyalásokat tárgyasító büntetőügyek nyilvánosságára vonatkozó hazai szabályozás kiindulópontja az Alaptörvény, de emellett a büntetőeljárásról szóló törvény, a bíróságok szervezetről és igazgatásáról szóló törvény⁷, illetőleg a bírósági ügyvitel szabályairól szóló rendelet⁸, valamint a sajtóról szóló törvény⁹, is rendelkezik róla.

⁴ <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (letöltve: 2018. május 12.)

⁵ https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_HUN.pdf (letöltve: 2018. május 11.)

⁶ Österreichischer rundfunk kontra Ausztria (35841/02), 2006. december 7.; Verlagsgruppe News GmbH kontra Ausztria (No. 2) (10520/02), 2006. december 14., Talabér kontra Magyarország (37376/05) 2009. szeptember 29.

⁷ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetről és igazgatásáról.

⁸ 14/2002. (VIII.1.) IM rendelet – a bírósági ügyvitel szabályairól.

Láthatóan a jogforrási hierarchia különböző szintjein szabályozza a jogalkotó a nyilvánosságot, tükrözve annak kiemelkedő szerepét.

A nyilvános tárgyaláshoz (*public hearing*) való jogot az EJEE-vel azonos módon a Magyarország Alaptörvénye a Szabadság és felelősség részében, a XXVIII. cikkben is deklarálja. Ugyanakkor fontos, hogy a terhelt szempontjából ez alkotmányos jogként vagy alkotmányos garanciaként jelenik-e meg? Az Alaptörvény a nyilvánosság garanciális oldalára helyezi a hangsúlyt, amikor deklarálja mindenki jogát ahhoz, hogy az ellette emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el¹⁰ és ezzel paralel módon kiküszöböli a visszaélészerűen zárt tárgyalás megtartását. A nyilvános tárgyaláshoz való jog a tisztességes eljárás önálló részjogaként viselkedik. Dogmatikai karakterét vizsgálva megállapítható, hogy alanyi oldalán a büntetőeljárás alá vont terhelt áll, vagyis *de iure* a terheltet jogosultsága, viszont *de facto* ennek gyakorlója a társadalom is. Objektív intézményvédelmi oldalát az Alaptörvény nem jeleníti meg *expressis verbis*, de az állam intézményvédelmi kötelezettségei mindig túlmutatnak az alanyi jogosultak jogain. (például az állam kötelezettsége a tájékozódáshoz és a sajtószabadsághoz való jog szervezeti és jogi garanciáinak megteremtése, beleértve a közszolgálati rádiózás és televíziózás alkotmányos feltételeinek biztosítását.¹¹) Látszólag tehát a terhelthez kötődő jogosultság, de anélkül, hogy grammatikailag a jogszabálysöveg kibővült volna, szélesedett a jogosultság gyakorlójának köre.

A nyilvánosság mindezek mellett alapelvként is felfogható, amely a büntetőeljárás tárgyalási szakaszát hatja át– „a bíróság tárgyalása nyilvános”¹². „A nyilvánosság alapvetően biztosíték szerepét tölti be a büntetőeljárásban, garancia a független és pártatlan ítékezés mellett arra, hogy a terhelt ne kerüljön hátrányos helyzetbe a hatóságokkal szemben.”¹³, amivel egyezően a bíróságokat is érteni kell. A nyilvánosság elve természetesen a büntetőeljárás tárgyalási szakaszára irányadó, annak akkuzatórius jellegére tekintettel, bár az Alkotmánybíróság interpretációjában az igazságszolgáltatás nyilvánossága jelenik meg¹⁴, amely magába foglalja a büntetőeljárás nyomozási szakaszát is. Az általam vizsgált, többféleképp definiálható nyilvánosság csak a büntetőeljárás tárgyalási szakaszában érvényesülhet, hiszen ellenkező esetben kontraproduktív válna az alapvetően inkvizitórius nyomozás.

A független, pártatlan, igazságos eljáráshoz való jog mindenkit megillet, ellenőrzésére a bírói függetlenség következtében nincs külön tétélezett szerv vagy intézmény¹⁵. Így annak eldöntéséhez, hogy az igazságszolgáltatás valóban az említett alapjogoknak megfelelően, azok érvényre juttatásával működik-e, a nyilvánosság bevonására van szükség. Mindezzel a tekintetben nem tudok egyetérteni, hogy a nyilvánosság lenne az egyetlen

⁹ 2010. évi CIV. tv – a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól.

¹⁰ Magyarország Alaptörvénye XXVIII. Cikk (1) bekezdés.

¹¹ 48/1998. (XI.23.) AB határozat.

¹² Be. 436. § (1). bekezdés.

¹³ FANTOLY ZSANNETT – GÁCSI ANETT ERZSÉBET: *Eljárás büntetőjog*. Statikus rész Jurisperitus Bt. Szeged, 2013. 82. p.

¹⁴ 58/1995. (IX.15.) AB határozat.

¹⁵ NAVRATIL SZONJA: *A tárgyalások nyilvánossága*. In: Nagy Marianna (szerk.): *Jogi tanulmányok, Ünnepi Konferencia az ELTE megalakulásának 375. évfordulója alkalmából*. ELTE, Eötvös József Könyvkiadó. 108. p.

módja a vizsgálatnak, hiszen az Alkotmánybíróságról szóló törvényben¹⁶ ugyan nem szerepel az „*actio popularis*” jogintézménye, de annak (kár)pótlásául szolgáló¹⁷ valódi alkotmányjogi panasz lehetővé teszi, hogy alapjogsértő bírói ítéletekkel szemben az Alkotmánybíróság gyakorolja a bírói függetlenség megsértése nélküli vizsgálatot.

A tárgyalások nyilvánossága olyan fontos alapelv, amelynek megtartása a bíróságok alapvető kötelessége és egyben az alapelv komplexitásából adódóan a felek, illetve az érdeklődők alkotmányosan védett, de korlátozható joga is.¹⁸

Ezen alkotmányos követelmények tesz eleget az új eljárási törvény, amely a korábbiakhoz képest nagyobb részletességgel, kibővítve szabályozza a bírói szakaszban megvalósuló felvételteljesítés szabályait, de korántsem teljeskörűen. „A törvény a régi Be. 74/A. § rendelkezéseit meghaladottnak tekintve a sajtóra építő tájékoztatás helyett az Alaptörvény IX. cikk (1)-(2) bekezdésére, valamint a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvényre figyelemmel a szabályozást a nyilvánosság tájékoztatásához való jogára fűzi fel.”¹⁹ A tárgyalások nyilvánosságát, tehát nem egyetlen igazságügyi, szektorális jogszabály tartalmazza, hanem több különböző törvény vagy a jogforrási hierarchiában alacsonyabb helyet elfoglaló jogszabály. Ennek a széttagolt és gyakran önmagának ellentmondó szabályozásnak a problémáit vizsgálja a dolgozat a továbbiakban.

1. A büntetőeljárás nyilvánosságának több dimenziója

Az elméleti alapok ismeretében – a nemzetközi egyezmények és hazai jogszabályok révén a dolgozat gyakorlati probléma-orientáltan mutatja be a nyilvánosság három dimenzióját, valamint a másik alappillérként szereplő titokvédelmet. A dolgozatban számos bírósági határozat került feldolgozásra annak érdekében, hogy fény derüljön a gyakorlati visszásságokra a nyilvánossághoz való joggal és az ágazati titokvédelemmel összefüggésben, amely hol a szabályozás hiányának, hol pedig a jogszabályok közötti diszharmóniának tudható be. A határozatok nem kerülnek részletes bemutatásra, csupán az azokból leszűrte konzekvenciák alapján tett megállapítások és lehetséges javaslatok fogalmazódnak meg. Ugyanakkor az alábbi táblázatban összesítésre kerültek a feldolgozott határozatok.

¹⁶ 2011. évi CLI. törvény az Alkotmánybíróságról.

¹⁷ „a valódi alkotmányjogi panaszt kárpótlásul szánták az *actio popularis* elvételéért” – Sólyom László.

¹⁸ SZABÓ 17. p.

¹⁹ 2017. évi XC. törvény indokolása: <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/4/id/A1700090.TVI/> (letöltve: 2018. április 11.)

1. sz. táblázat

Bírósági határozat	Kiadó intézmény	Vizsgált problémakör	A jogkérdésben hozott döntés tömör összefoglalója
Bpkf. II. 469/2014/2	Kúria	Büntetőeljárás eredményességének befolyásolása	Sajtó részére történő nyilatkozattétel engedélyezését megtagadó végzés helybenhagyása. Az eljárásadott szakaszában kell mindig vizsgálni, hogy a letartóztatásban lévő vádlott a sajtónak adott nyilatkozata befolyásolhatja-e a büntetőeljárás eredményességét.
Bpkf. 3. 213/2014/3	Debreceni Ítéltábla	Tanúkihallgatásról készült kép-és hangfelvétel	
Bfv.813/2010/5.	Kúria	Nyilvánosság törvénysértő kizárása vö. új Be.	A korábbi Be. szerinti jogkövetkezmény – abszolút hatályon kívül helyezési ok, ha a bíróság a nyilvánosságot törvényes ok nélkül zárja ki
Bfv.1200/2016/6.	Kúria	Nyilvánosság törvénysértő kizárása vö: új Be.	A korábbi Be. abszolút hatályon kívül helyezési okként kezeli a nyilvánosság törvénysértő kizárását.
BDT2016. 3455.	Fővárosi Ítéltábla	Bűnügyi személyes adatok	Valamely személlyel szemben folyamatban volt büntetőeljárások ténye, az esetek ismertetése, a büntetés kiszabása bűnügyi személyes adatnak minősül. Ezek közlésének megítélése során a bíróságnak a személyes adatok védelmére vonatkozó szabályok és a sajtószabadság alapjoga megfelelő érvényesülésének összemérése alapján kell eljárnia.
BDT2016. 3523.	Fővárosi Ítéltábla	Személyes adat minősülhet-e közérdekű adatnak?	Személyes adat nem lehet közérdekű adat. A személyes adat csak közérdekből nyilvános adatként -ismerhető meg, ha azt törvény elrendeli.
BH2018. 253.	Kúria	Közérdekű adatok körébe vonható-e a bíróság elnökének levelezése?	A bíróság elnökének közfeladata (jogszabályban meghatározott feladata) gyakorlása körében folytatott levelezése közérdekű adatnak minősül
Bfv. III.527/2014/5.	Kúria	Gazdasági titok	
Bf.III.807/2014/62.	Debreceni Ítéltábla	Ügyvédi titok	A tanú vallomástételének abszolút akadályát képezi az ügyvédi titok.

Forrás: Saját szerkesztés.

Cséka Ervin szerint „a nyilvánosság mint a társadalmi kontroll biztosítóka azt jelenti, hogy a törvényi kivételektől eltekintve a tárgyaláson bárki jelen lehet.”²⁰ Ugyanakkor „a társadalmi kontroll mellett hátrányokkal is jár, mert káros lehet az ártatlanul vádoltra, avagy egyes magánéleti adatok széles körben ismertté válása folytán a sértettre vagy a tanúkra.”²¹ Napjaink megváltozott médiakörnyezetében a nyilvánosságot sem értelmezhetjük csupán egyféleképpen. Erdei Árpád szerint a XXI. századi tárgyalásnyilvánosság a tárgyalótermet közvetlen veszélynek teszi ki, s mindezt fokozzák a tudósítással kapcsolatban felmerülő problémák és az elektronikus média jelenléte.^{22,23}

A jogtudomány neves képviselőinek különböző nézetét tanulmányozva megállapítható, hogy a nyilvánosság elsődlegesen a büntetőeljárás tárgyalási szakaszához köthető processzuális alapelv, amely a terhelt és az állam viszonyát szabályozza és elsődleges védelmet jelent a bírói önkény ellen, valamint tágabb értelemben garanciát nyújt a tisztességes eljárás megvalósulásának azzal, hogy biztosítja a büntetőeljárás átláthatóságát. Mindez azonban csak általánosság. A nyilvánosság egy komplex és szerteágazó terület, amelyet több dimenzióban értelmezhetünk. A tárgyalás nyilvánossága a hatályos büntetőeljárásjogi szabályok szerint lehetővé teszi a perbeli személyeken túl, bármely más érdeklődő, illetve a sajtó képviselőinek a jelenlétét. Vagyis a legtágabb kategóriából kiindulva, fokozatosan szűkítve haladva beszélhetünk társadalmi nyilvánosságról – tárgyalótermi nyilvánosságról – ügyfélnyilvánosságról. Dolgozatom fókuszában a tárgyalótermi nyilvánosság áll, viszont az előzetes kutatások során számos gyakorlati relevanciával bíró, aktuális probléma is felmerült, amelyek bemutatása szükséges.

A) A társadalmi nyilvánosság²⁴

A bíróság tárgyalása nyilvános, deklarálja a Be., ami azt jelenti, hogy azon nem csak az ügyben közvetlenül érintettek, így a felek és képviselőjük, a tanúk, a szakértők stb. vehetnek részt, hanem főszabály szerint bárki. A társadalom bármely, az adott ügy iránt érdeklődő tagja általi részvétel elsődlegesen a társadalmi kontroll-funkciót testesíti meg, illetve a tisztességes eljárás immanens követelménye is, amely garanciát biztosít a terhelt számára ügyének pártalan és részrehajlás mentes elbírálására. A társadalmi nyilvánosság és a nyilvánosság tájékoztatáshoz való joga azonban nem azonos, de összefüggő fogalmak. A tárgyalásról a nyilvánosság kizárásának és a nyilvánosság tájékoztatására vonatkozó engedély megtagadásának feltételei sem esnek teljesen egybe (Be. 107-109. §).²⁵ Ez a különbség határolja el a nyilvánosság két legszélesebb dimenzióját – a társadalmi nyilvánosságot és a tárgyalótermi nyilvánosságot – egymástól.

²⁰ CSÉKA ERVIN – FANTOLY ZSANETT – HEGEDŰS ISTVÁN- KOVÁCS JUDIT – MARÁZ VILMOSNÉ: *A büntetőeljárás jogi alapvonalai*. II. Bába Kiadó. Szeged, 2007. 75–77. pp.

²¹ CSÉKA ERVIN: *Korszerűsödő alapelvek a büntetőeljárásban*. In (szerk. Tóth Mihály): Emlékkönyv Dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, JATE ÁJK Tudományos Bizottság. 1998. 117. p.

²² ERDEI ÁRPÁD: *Tanok és tévtanok a büntető eljárásjog tudományában*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2011. 226–227. pp.

²³ Lásd: GELLÉRT BALÁZS – BÁRÁNYOS BERNADETT – GONDI ANILLA: *A sajtó szerepe a büntetőeljárásban*. Wolters Kluwer Kiadó. Budapest, 2014. 457. p.

²⁴ SZABÓ: 21. p.

²⁵ Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – főszerkesztő: Polt Péter <https://uj.jogtar.hu/#doc/db/396/id/A17Y0090.KK/ts/20180701/lr/chain3> (letöltve: 2018. július 15.)

A tárgyalóteremben az eljáró egyesbíró vagy tanács elnökének feladata a tárgyalás szabályszerű lefolytatása és méltóságának, biztonságának a megőrzése, ezért bizonyos esetekben korlátozhatja, vagy törvényben meghatározott esetekben ki is zárhatja a nyilvánosságot. A társadalmi nyilvánossághoz fűződő garanciális érdek korlátozásának lehetőségét nyitja meg a Be. 436. § (2) bekezdése „alkotmányos minimumokat” rögzítve. A tárgyalás nyilvánosságának a kizárását és korlátozását lehetővé, illetve szükségessé tevő okokat a Be. a korábbi törvény rendelkezéseit átvéve kibővítve tartalmazza, és a zárt tárgyalás elrendelését indítványozók köre is megváltozott.

A nyilvánosság korlátozása okainak egyik csoportjába tartozik a rendfenntartás, illetve a bizonyítás zavartalan lefolytatásának érdeke. A másik esetkör a hallgatóság életkorával van összefüggésben, hiszen a 14. életévét be nem töltött személy hallgatóság tagjaként nem lehet jelen, míg a 14-18- életév közötti személy esetén a bíró mérlegelhet. Figyelembe kell venni az ügy tárgyát, az érintettnek az eljárásban résztvevő személyekhez fűződő viszonyát, az ügy egyéb körülményeit, és a mérleg serpenyőjének mikénti billenése alapján hozza meg döntését a hallgatóságra vonatkozóan.

A korlátozó okokkal szemben a nyilvánosság kizárására és zárt tárgyalás elrendelésére szigorúbb szabályok irányadók, hiszen csak a törvényi taxáció valamely elemének fennállása esetén van a bírónak lehetősége az elrendelésre. A korábbiakhoz képest kibővültek a zárt tárgyalás esetkörei a különleges bánásmódot igénylő személy védelmében, azzal a céllal, hogy az eljáró szervek egységes szempontrendszeren alapuló döntést hozzanak, amikor felmerül az egyéniesítés szükségessége, illetve lehetősége. A másik új esetkör a védett adat érdekében történő nyilvánosság-kizárás. A védett adatot a törvény úgy határozza meg, hogy az a törvény alapján védett titok és hivatás gyakorlásához kötött titok.²⁶ Ennek az esetkörnek különösen a gazdasági bűncselekmények vonatkozásában van relevanciája, hiszen felveti például üzleti-, vagy banktitok nyilvánosságra kerülését, amely nagymértékben sérti vagy veszélyezteti a büntetőeljárásban résztvevő valamely személy érdekeit. Egyebekben a Be. megtartja a korábbi törvény rendelkezéseit, így a zárt tárgyalás elrendelhető erkölcsi okból, illetve, ha azt minősített adat védelme megkívánja. A zárt tárgyalás elrendelésével a bíróság részéről a legegyszerűbb módon kiküszöbölhető azt, hogy a sajtó vagy a nagyszámú hallgatóság megzavarja az eljárás megfelelő lefolytatását.

B) A tárgyalótermi nyilvánosság

Ezzel összefüggésben, egy továbbgyűrűző problémaként kapcsolhatjuk össze a társadalmi nyilvánosságnál eggyel szűkebb perspektívában megjelenő tárgyalótermi nyilvánosságot. A tárgyalótermi nyilvánosságot a törvény a nyilvánosság tájékoztatásra vonatkozó szabályokkal összefüggésben érvényesíti, akként, hogy a nyilvános tárgyaláson történtek megismerésére *de iure* mindenkinek jogosultságot biztosít (társadalmi nyilvánosság), ami azonban a bírósági tárgyalók fizikai adottságaiból kifolyólag *de facto* nem mindig kivitelezhető. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy a bíróság tárgyalásáról a médiarendszer útján tájékoztatást kapjon.

²⁶ 2017. évi XC. törvény indokolása.

A sajtó tárgyalótermi jelenléte által a tárgyalás nyilvánosságban rejlő társadalmi ellenőrzés hatóköre szélesedik és speciális helyzetét az állampolgárok tájékoztatáshoz való joga alapozza meg. A tárgyalótermi nyilvánosságról a tárgyalóba történő belépéstől, annak elhagyásáig beszélhetünk és biztosítása az eljáró bíró/tanács elnökének feladatkörébe tartozik, így annak engedélyezése is, hogy a tárgyaláson a tájékoztatási céllal kép- és hangfelvétel készüljön. Azonban a tárgyalóterem elhagyását követően, a bíróság folyosója a bíróság szervezeti egységének minősül, mint a közönség- és ügyfélforgalom számára nyitvaálló helyiség, így annak rendjének biztosításáért a bíróság elnöke felel.²⁷ Ő határozza meg a viselkedési szabályokat és a sajtóra vonatkozó egyéb rendelkezéseket.

A tárgyalótermi kép- és hangfelvétel készítés a korábbiakhoz képest ugyan részletesebben került kidolgozásra az új Be. kodifikációja során²⁸, de továbbra sem tekinthető teljesnek. A jogalkotó a klasszikus értelemben, kameraállványokkal és mikrofonokkal megjelenő sajtóorgánumok tárgyalóteremben való jelenlétére alkot szabályokat, de vajon milyen rendelkezéseket kell alkalmazni abban az esetben, ha valamely sajtószerv képviselője, vagy akár bármelyik magánszemély a mobiltelefonjával, a tárgyalással egy időben, élő-közvetítés (online-streaming) formájában tájékoztatja a társadalom szélesebb körét a büntetőeljárás menetéről? Magyarországon a büntetőeljárás kódexben expressis verbis nem jelenik meg a nyilvánosság tájékoztatásának ezen módszere. A törvény ugyan a „médiarendszer” fogalommal operál, ezzel is kifejezésre juttatva a nyilvánosság tájékoztatásának közvetítősemleges szabályozását, így azt nem lehet a médiaszolgáltatásokra és a sajtótermékekre szűkítve értelmezni. Vajon a jogalkotó szándéka kiterjesztően értelmezve, magába foglalja a tárgyalásokon megvalósuló élő közvetítéseket is? Ha a válasz igen is lenne, akkor sem egyértelmű a normaszöveg e tekintetben, így az értelmezési dilemma semmi esetben sem szolgálja a jogbiztonságot. Ezzel szemben Németországban a Gerichtsverfassungsgesetz 169. §²⁹ kifejezetten rendelkezik közvetítésekről a nyilvánosságon belül. Ennek értelmében a kép- és hangfelvétel nyilvánosságra hozatal céljából történő készítése a tárgyaláson főszabály szerint tilos. A média és az igazságszolgáltatás gyakran kerül érdekellentétes pozícióba³⁰, melynek egyik példája lehet az online-streaming. Egyrészt a sajtótudósítások biztosítják, hogy a lakosság szélesebb körben értesüljön a büntetőeljárásról, a kihirdetett ítéletekről, valamint közvetítik a társadalom tagjai felé a jogszabályok alkalmazási módját. Másrészt generális prevenciók céllal tájékoztat az állam büntetőpolitikájáról, illetve közvetetten az állampolgárok jogkövető magatartását segíti elő azáltal, hogy a büntetőjog parancsai és tilalmai eljutnak a közösség tagjaihoz. A bírósági tárgyalásról való tájékoztatás céljára kép-, hang-, vagy kép- és hangfelvétel az egyesbíró vagy a tanács elnöke engedélyével készíthető, de a tárgyalóteremben jelenlévő személyek a felvétel készítés szempontjából is differenciálhatók. A bíróság tagjait, a jegyzőkönyvvezetőt, az ügyészt és a védőt a Be. az Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdéssel összhangban olyan személyeknek tekinti, akikről történő felvétel készítése a sajtószabadság alkotmányos

²⁷ 2011. évi CLXI. törvény a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról – 168. §.

²⁸ BELOVICS ERVIN – ERDEI ÁRPÁD (szerk.) *A büntetőeljárás törvény magyarázata*. HVG-ORAC, Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2018.

²⁹ https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/_169.html (letöltve: 2018. október 04.)

³⁰ Lásd: PRANCZ BALÁZS: *A büntető igazságszolgáltatás és a média konfliktusa*. In *Iustum Aequum Salutare* IV. 2008/2. szám, 183. p.

védelve alá tartozik, így nem szükséges hozzájárulásuk. Ezzel szemben a tárgyaláson jelenlévő személyről ilyen felvétel készítése csak az érintett külön engedélyével készíthető, amely alapjogi aspektusban a sajtószabadság jut érvényre, szemben állva a büntetőeljárás szereplőinek személyiségi jogaival (képmáshoz való jog). Ennél a pontnál ragadható meg a büntetőtárgyalásról indított online-streaminggel kapcsolatos primer probléma. Egy a tárgyalással azonos időben megjelenő, élő tudósítás kapcsán miként biztosítható azon személyek arcképének torzítása, akik nem járultak hozzá a róluk készült felvétel készítéséhez? Hogyan óvhatók a büntetőeljárás alanyai az online-streaming által hordozott alapjogsérelem magas kockázatától, illetve miként küszöbölhető ki az online streaming által okozott hatékonysági deficit?

Talán ennél jelentősebb problémát jelent, a bizonyítási eljárásbeli tanúkihallgatás közben megvalósuló online-streaming. Mark Twain gondolata, miszerint „az információ már a fél világot bejárta, mire az igazság még csak a cipőjét fűzi” kiválóan tükrözi milyen problémát okozhat a tanúkihallgatás alatti élő bejelentkezés. A tanúk kihallgatása a bizonyítási eljárás egyik legfontosabb cselekménye. „A tanúvallomás szinte minden ügyben kivétel nélkül fontos bizonyíték, amelyre alapozva kontrollálható a vádlott vallomása, és amely elsősorban, mint közvetlen bizonyíték lehetővé teszi a tényállás megállapítását.”³¹ A Be. szabályai szerint a tanúkat (és egyébként a vádlottakat is) egyenként kell kihallgatni,³² amely nyilvánvalóan azt a célt szolgálja, hogy a tanú mindig a saját tudomása szerint nyilatkozzon, befolyástól mentesen. A törvény nem szól arról, hogy mindeközben a bíróság folyosóján várakozó, kihallgatás előtt álló tanú nem használhatja saját mobiltelefonját, vagy más elektronikus eszközét, amelyen nyomon követheti az ajtó túloldalán folyamatban lévő tárgyalásról szóló élő közvetítést. Ennek a szabályozásnak a hiánya kontraproduktívan hat a büntetőeljárásra, nem mellesleg annak eredményességére is komoly veszélyt jelent. Erre a veszélyre felhívva a figyelmet ítelt 28 nap börtönbüntetésre a Cardiff-i bíróság egy férfit, aki a bírósági tárgyalásról élő közvetítést indított saját Facebook oldaláról, miközben a folyamatban lévő bizonyítási eljárás során új bizonyíték került bemutatásra a bíróság előtt.³³ Anglia és Wales törvényei szerint a bírósági tárgyaláson kép- és hangfelvétel készítése nem megengedett, az élő bejelentkezéssel veszélybe került a büntetőeljárás elsődleges célja.³⁴ A közelmúltban Írországban is szabályozásra, illetve pontosabban korlátozásra került a tárgyalótermi élő közvetítés. Az ír legfelső bíróság elnöke szerint „a szabályozás nélküli internet a használat valós aggodalomra ad okot”³⁵, így az eljárás integritásának és tisztaságának megőrzése érdekében az ügyvédek és az újságírók meghatározott csoportján kívül másnak nem engedélyezik a közösségi média használatát a tárgyalások alatt. Mindezekre figyelemmel konzekvenciaként levonható, hogy a szabályozatlanság csak növeli a potenciális alapjogsérelmi faktort, ami sürgető kodifikációs feladatot ró a magyar jogalkotóra (is).

³¹ <https://uj.jogtar.hu/login#doc/db/1/id/99800019.TV/ts/20160101/>

³² Be. 178. § (1) bekezdés

³³ <https://www.bbc.com/news/uk-wales-south-east-wales-39052643> (letöltve: 2018. október 28.)

³⁴ Vö. ártatlanság vélelme – Alaptörvény XXVIII. cikk (2) bekezdés, Be. I. §.

³⁵ <https://www.thejournal.ie/courts-texting-social-media-4345043-Nov2018/> (letöltve: 2018. november 29.)

C) Az ügyfélnyilvánosság

A nyilvánosság vizsgált spektrumának legszűkebb pontja az ügyfélnyilvánosság. Ha a büntetőeljárásban a felek kérelmére vagy a bíróság hivatalból, indokolt határozatával zárt tárgyalást rendel el, az egyben azt is eredményezi, hogy kizárólag ügyfélnyilvánosság érvényesül. Arra vonatkozóan, hogy kit tekinthetünk ügyfélnek különböző interpretációk alakultak ki a jogtudományban. Szűk értelemben ügyfélnek csak a vádlottat tekinthetjük, mivel személyében egyedül ő van közvetlenül érdekelve a büntetőügy mikénti eldöntésében, míg a tág értelemben idetartozik a vádlott mellett a vádló és a védő is, ez a nézet tükröződik vissza az új Be-ben is.³⁶ Az ELTE professzora, Király Tibor az ügyfél fogalmáról eltérően vélekedik. Egyik elmélet a materiális ügyfélfogalom. E szerint ügyfél az, aki az anyagi büntetőjog szerint az őt megillető igényét érvényesíti (az állam nevében a vádló), illetőleg az, akivel, mint az anyagi jog szerint kötelezettel szemben az igényét érvényesíti (a terhelt). Ennek a felfogásnak az a hibája, hogy eltünteti az ügyfelet, ha a vádlottat felmentik vagy az eljárást büntetőjogi okból megszüntetik, mert hiszen, ha nincs büntetőjogi igény, nincs fél sem. A másik az általánosan elfogadott processzuális ügyfélfogalom.³⁷ E szerint ügyfél az, aki a bíróságtól valamely jogvita eldöntésére ítéletet vár. Az eljárási jog szerint kell elbírálni, kik állnak ilyen értelemben a jogvitában felekként az ellentétes oldalakon, és hogy az eljárási jog egyenlő jogokat biztosít-e számukra. Így kiindulópont a büntetőeljárásban, hogy az ügyfelek helyzetét, röviden az ügyféllegyenlőségként jellemezhetjük, amit a Be. terminológiájában a fegyverek egyenlőségének elveként ismerünk. A büntetőeljárásban a bizonyítás során a vádló és a védelem azonos eljárási jogosultságokkal rendelkeznek, ami érvényre jut elsődlegesen az indítványozási, észrevételezési, kérdésfeltevési, felszólalási és jogorvoslati jogban.

Nemzetközi kitekintés gyanánt érdemes kitérni egy gondolat erejéig az angolszász jogrendszerben bevett, „keresztkérdézéses kihallgatási módszer” bemutatására. Az „ügyféli per” fogalma e köré fűzhető fel, hiszen a „*cross-examination*” lényegi eleme az ügyfelek eljárás-alakító szerepének jelentősége. A bizonyítási eljárásban a hazai modellel szemben, ahol a bíróság szerepe domináns, ezt a kontroll-szerepet az ügyfelekre ruházza át, így a bírónak a bizonyítási eljárásban betöltött szerepe passzívabbá válik, a háttérbe húzódik, a felek rendelkezési jogának érvényesítésének előtérbe helyezése érdekében.³⁸

Az ügyfélnyilvánosság tehát akkor érvényesül, ha a bíróság zárt tárgyalást rendel el, a tanács tagjain és a jegyzőkönyvvezetőn kívül a tárgyaláson a vádló, a védő és a vádlott vehet részt. A bíróság azonban engedélyezheti, hogy az igazságszolgáltatással összefüggő feladatokat ellátó hivatalos személy (pl. a bíróság elnöke, fogta tartott terhelt esetén a büntetésvégrehajtási őr), továbbá amennyiben a vádlott külföldi állampolgár, vagy a bűncselekményt külföldi állampolgár sérelmére követtek el, konzuli tiszttségviselője jelen lehessen a tárgyaláson.

A zárt tárgyalásról sem elektronikus, sem más formában nem tudósíthat a sajtó, valamint annak képviselője sem lehet jelen. A legnagyobb probléma az új Be. tükrében a nyilvánosság törvénytelen kizárásának jogkövetkezménye: az új Be. azon megoldása,

³⁶ FANTOLY – GÁCSI: 2017 <http://www.coosp.etr.u-szeged.hu/Folder/Curriculum-834043ce6bb2e711a5d9005056b70073/View?ctx=5xcHADPQEGDS!xMA> (letöltve: 2018. július 12.)

³⁷ KIRÁLY TIBOR: *Büntetőeljárás jog.* Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

³⁸ https://uknowledge.uky.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1260&context=law_facpub;The (letöltve: 2018. október 28.)

miszerint a relatív eljárási szabálysértések közé sorolja, ha a bíróság törvényi alap hiányában rendel el zárt tárgyalást.³⁹ A nyilvánosság elve a terhelt tisztességes eljáráshoz való jogának egyik fontos garanciája. Az, hogy e rendelkezés nem abszolút eljárásjogi szabálysértés többé, jelentősen megnehezíti, sőt ellehetetleníti egy alkotmányos alapjog érvényesülését, hiátust okozva a terheltet a büntetőeljárásban megillető alapjogok arzenáljában.

III. Ügyfélnyilvánosság – alapjogi kollíziók, versengő érdekek

Az ügyfélnyilvánosság immanens előfeltétele a zárt tárgyalás elrendelése – amelyet az eljáró bíró indokolt határozattal hivatalból vagy az ügyész, a vádlott, a védő, a sértett, illetőleg a vagyoni érdekelt és egyéb érdekelt indítványára rendelhet el.⁴⁰ (a tanú kikerült az indítványozói körből, de valójában az egyéb érdekelt fogalmi körébe tartozik)

A zárt tárgyalás elrendelésével kapcsolatban gyakran kritikai élel megfogalmazásra kerül a „titkosság” jelző, amely támadásnak teheti ki az eljáró bírót, holott minden esetben ennek normatív alapja van. Ez a „vád” cáfolható továbbá azzal is, hogy a zárt tárgyalás elrendelésekor is érvényesül az Alaptörvényre visszavezethető, alkotmányos garancia, amely kötelezővé teszi a zárt tárgyaláson meghozott ítélet rendelkező részének (zárt tárgyalás elrendelésre okot adó részének kivételével) a nyilvános kihirdetését. A titkosság, az inkvizitórius eljárás a nyomozásra jellemző. Ugyanakkor a nyomozás sem teljesen titkos, ún. „kényszernyilvánosság” érvényesül, a nyomozási cselekményeken csak azok lehetnek jelen, akiknek jelenlétét a Be. kötelezővé teszi vagy megengedi (ügyfélnyilvánosság), a társadalom tagjai csak annyiban értesülnek a büntetőügyről, amely még nem hat hátrányosan a felderítés és vizsgálat eredményességére, ellenkező esetben kontraproduktív lenne a nyomozás. Antal Dániel az ügyfélnyilvánosságot, „mikroszintű” nyilvánosságként aposztrofálja, míg a tárgyalási szakban a „makroszintű” nyilvánosság jut érvényre.⁴¹

Alapjogi kontextusban tehát a nyomozás során az információ szabadsága háttérbe szorul a büntetőeljárás eredményességének érvényre jutása érdekében. Ezzel ellenkezőleg a büntetőeljárás későbbi szakaszában a terheltet megillető alapvető jogok szorít(hat)ják háttérbe a véleménynyilvánítás és sajtószabadság révén kielégítést nyerő társadalmi érdeklődést. Az alapjogok korlátozásakor mindig alapjogi teszt formájában kell megvizsgálni, hogy az egymással konkuráló érdekek milyen relációban viszonyulnak egymáshoz. A magyar Alkotmánybíróság ebből a célból dolgozta ki a *szükségesség – alkalmasság és arányosság* tesztjét⁴². Az alapjog-korlátozás alkotmányosságának kritériumait a francia Deklarációból kiindulva vizsgáljuk és megállapítható, hogy a korlátozás általános okaként másik alapjog érvényre jutása szerepel: alapjogot korlátozni csak más alapjog érvényesülése érdekében lehet. Ugyanakkor az alapjog-korlátozás legitím okának megjelölésén túl további feltétel a szükségesség-arányosság követelményének való megfelelés. Az alkotmánybírói gyakorlat tükrében⁴³ a szükségesség okának Alaptörvényre visszavezethe-

³⁹ 2017. évi XC. törvény 609. § (2) bekezdés c) pont.

⁴⁰ Be. 436. § (4) bekezdés

⁴¹ ANTAL DÁNIEL: *A nyilvánosság és büntetőeljárás*. Studia Iuvenum Iurisperitorum. Pécs, 2010. 219. p.

⁴² Vö.: Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés.

⁴³ 16/1991. (IV.20.) AB határozat, 30/1992. (V.26.) AB határozat.

tőnek kell lennie, többnyire más alapjog, más alkotmányos érték védelme indokolhatja. Az arányosság követelményét Sólyom László, a taláros testület egykori elnöke úgy fogalmazza meg, hogy „az arányossági formulák felszívják magukba a szükségesség (alkalmasság) követelményét is. Ez a mérce ott is elfogadásra talált, ahol az eredeti, szükségességből kiinduló német igazgatási jogdogmatika idegen volt.”⁴⁴

1. A tárgyalási jegyzék problémaköre

A tárgyalási jegyzék *prima facie* talán nem jelent akkora problémát, periférikusnak tekinthető, azonban komparatív módszerrel, más országok gyakorlatával összehasonlítva már megmutatkoznak hazai gyakorlatban is megjeleníthető alapjogi ütközések. A bírósági ügyvitel szabályairól szóló IM rendelet⁴⁵ (a továbbiakban: Bűsz.) értelmező rendelkezése a tárgyalási jegyzéket a tárgyalási napra kitűzött ügyekről tanácskonként (bíróként) készített jegyzékként definiálja. A tárgyalási jegyzéken meg kell jelölni a kitűzött ügyek sorszámát, az ügyszámot, az ügy tárgyát, a tárgyalás időpontját, a terhelt vagy a tárgyalás alá vont személy nevét. A Bűsz. a továbbiakban arról rendelkezik, hogy a terhelt szenzitív adatait (is) tartalmazó tárgyalási jegyzék egy példányát a tárgyalások megkezdése előtt a tárgyalóterem ajtajára ki kell függeszteni. A tárgyalási jegyzékről a bíróságon megjelenő érdeklődő a büntetőeljárással összefüggő és az érintettel kapcsolatba hozható információkat ismerhet meg, ebből önmagában azonban nem következik az ügyben érintett személy jogainak teljes kiüresedése. Hol merül fel mégis alapjogi visszásság?

A tartalomból kifolyólag bűnügyi személyes adat(ok)ról van szó, *a contrario* ezek nem nyilvános adatok, de mégis a bíróság épületében, bárki által szabadon látogatható helyen kerülnek kifüggesztésre. Az igazságszolgáltatás nyilvánossága és a személyes adatok védelme áll összeütközésben egymással. Ha tárgyalási jegyzéken szereplő bűnügyi személyes adatok további felhasználásába belegondolunk, könnyedén körbегyűrűzhet a több aspektusból felmerülő alapjogi ütközés. A meghatározó ez esetben a képfelvétel további felhasználása. Onnantól, hogy a bíróságon megjelenő személy elkészítette a képfelvételt a kifüggesztett tárgyalási jegyzékről, a képfelvétel sorsa feletti kontroll elvész. A nyilvánosságra hozott tárgyalási jegyzékről leolvasható a terhelt neve és a bűncselekmény, amellyel megvádolták. A média általi felhasználás nagyobb veszélyt jelent, mint a magánszemélyek. A sajtó a tárgyalási jegyzékeket vágólapként használja, amely a társadalom szélesebb köréhez ér el, teljes nyilvánosságra hozva a terhelt bűnügyi személyes adatait. Itt nyilvánul meg az alapjogsérelem a büntetőeljárás alanya oldalán. Az ellentmondást abban látom, hogy amíg az Info.tv maximális fokban védi büntetőeljárás bírósági szakaszában a bűnügyi személyes adatokat, addig a bíróság folyosóján, mint ügyfélforgalom előtt nyitvaálló helyiségben kifüggesztésre kerül, sőt, arról akár képfelvétel is készíthető, amely nyilvánosságra is hozható. Igaz, később a büntetőtárgyalás nyilvánosságának elve révén ezek az adatok írott vagy elektronikus

⁴⁴ SÓLYOM LÁSZLÓ: *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*. Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 397. p. 9. lábjegyzet. Idézi: BALOGH ZSOLT: *Alapjogok korlátozása az új alkotmányban*. Pázmány Law Working Papers 2011/19.

⁴⁵ 14/2002. (VIII.1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól.

sajtóban megjelenhetnek, de a fontos különbség, hogy anonimizált formában és tipikusan a büntetőeljárás ügydöntő határozattal való lezárását követően.

A tárgyalási jegyzék kifüggesztése kapcsán más, a kontinentális jogrendszerhez tartozó országok gyakorlatát vizsgálva megállapítható, hogy többségében teljes nyilvánossággal kezelik. Ugyanakkor egyes országokban (például Dániában) nem csak a bíróságokon, hanem a bíróságokon kívül is nyilvános a tárgyalási jegyzék, ugyanakkor bűncselekmény, ha valakit lefényképeznek, ahogy kijön a bíróságról vagy odamegy. Ott a védelemhez társul egy erőteljes szankció is.⁴⁶ Ehhez képest Brüsszelben a tárgyalóterem ajtaján csak az szerepel, hogy az adott teremben melyik bíró tárgyal. Nem nyilvános, hogy kinek az ügyét tárgyalják ott, ennek tudatában csak az ügyfél van, aki az adott tárgyalási napra idézést kapott. Mindezeket figyelembe véve, elképzelhetőnek tartok egy olyan megoldást a tárgyalási jegyzékkel kapcsolatban, hogy azok virtuálissá tételét követően hozzáférése csak azoknak lenne, aki ezáltal jogát kívánja gyakorolni, legyen az a terhelt hozzátartozója vagy a média törvény értelmében előzetesen regisztrált médiaszolgáltató képviselője. Megfelelő eligazítást ad az állampolgárok számára, tartalmazza az ügy számát, de semmiképp sem szerepeltet személyes adatot és bűnügyi személyes adatot sem, így az arról készült képfelvétel nyilvánosságra hozatalával sem sérülnek a terhelt alapjogai. Az érdekek közötti megfelelő egyensúlyt teremtő és követendő megoldásnak tartom a Szegedi Ítéltábla gyakorlatát, az ún. tárgyalási előzetes közzétételével, hiszen anélkül teljesíti be funkcióját, hogy ezzel bűnügyi személyes adatokat hozna nyilvánosságra.

IV. Az ágazati titokvédelem (hatékonysága) a büntetőeljárásban

A dolgozat másik alappilléreként annak összefüggéseit mutatom be, hogy a büntetőeljárás nyilvánosságának érvényre jutása milyen hatással van a büntetőeljárásban megjelenő – egyébként ágazati törvények által maximális védelemben részesülő - titkokra. Hogyan érvényesülnek az orvosi titok vonatkozásában a nyilvánosság generális szabályai, milyen speciális rendelkezéseket kell(ene) alkalmazni a büntetőeljárás lefolytatásakor? Milyen jelentőséggel bír a titokvédelem és az adatkezelés közötti kardinális magánjogi – közjogi karakterből adódó deviancia, és ennek ellenére milyen esetekben kapcsolódnak mégis össze? A titokvédelem egzakt szabályainak alkalmazásából eredő problémák miként orvosolhatók az igazságügyi adatkezelés normáinak harmonizálásával és egy esetleges új gyűjtőfogalom – igazságügyi adat – miként oldhatja fel a jelenlegi fragmentált szabályozás okozta joghézagot?

1. Titokvédelem megjelenése a büntetőeljárásban

Nyilvánosság – titkosság. A tudományos dolgozat kontrasztos sarokpontjai.

„A demokratikus társadalomban a nyilvánosság–titkosság határát a lehető legpontosabban előre kell kijelölni, akkor is, ha tudjuk, ezek a határok esetről esetre módosul-

⁴⁶ PÉTERFALVI ATTILA: „Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvény koncepciója” témában a Pécsi Ítéltáblán megtartott konferencia anyaga 2014. július 20.

nak, finomodnak, árnyaltabbak lesznek, sőt meg is változnak egy soha be nem fekező tanulási folyamat során.[...] A modern jogállamban az átláthatóság, a rá alkalmazott tiszta fogalmak révén, magára a titkosság világára is kiterjed. A nem kívánatos homálynak nem csak a társadalom, de az állam is kárvallottja.”⁴⁷

A büntetőeljárás és a titokvédelem látszólag egymásra merőlegesen ábrázolhatók, ugyanis egymással ellentétes érdeket képviselnek és egymással szembe helyezkedő értékkel bírnak. Részletes vizsgálódást követően viszont megállapítható, hogy a két fogalom egymást nem kizáró érdekhordozók, melyek hol egymásba kapcsolódnak, hol ellentmondásban feszülnek egymásnak. A büntetőeljárás és a titokvédelem találkozását az érdekek és értékek versengéseként fogalmazza meg László Balázs. Tézisét alátámasztja mindazzal, hogy a jog által „hordozott” értékek a jogrend, a törvényesség, a jogbiztonság, az igazságosság, valamint a méltányosság.⁴⁸

„A titokvédelemben megtestesülő érdek is a büntető igazságszolgáltatás és a büntető eljárásjog testében megtalálható, abba szervesen illeszkedő érdekek egyike, amely összefügg más érdekekkel is (méltányosság, igazságosság).”⁴⁹

A büntetőeljárás egy speciális megismerési folyamat része és majdani eredménye a történeti tényállás pontos megállapítása. A büntetőeljárás egyik, ha nem a legfontosabb mozzanata a bizonyítási eljárás, amely a „ténymegállapításnak a büntető jogalkalmazás folyamatában egyetlen s egyben törvényes módszere”⁵⁰. A büntetőeljárás célja a büntetőjogi felelősségnek kérdésében való döntés, amely főként aktív magatartással valósul meg. Mindeközben a titokvédelem *quintessentia*ja a megismerés megakadályozása, amelynek eszköze akár egy passzív magatartás is elegendő, hallgatással is megvalósítható. Míg a büntetőeljárásban, kiváltképp annak tárgyalási szakaszában alkotmányos garanciaként érvényesül a nyilvánosság, úgy a titokvédelem - céljából adódóan is - elsődleges ismerve a titkosság. A titokvédelem a büntetőeljárás alapelvei katalógus elemei közül főként a törvényességgel, jogorvoslathoz és védelemhez való joggal, valamint az ártatlanság vélelmével, a nyilvánossággal (különösen annak kizárásával) kerül kapcsolatba.

A büntetőeljárás és a titokvédelem a számos ellentét ellenére, különböző aspektusból, de számos területen összefonódnak.

A büntetőeljárás kódex (Be.) elvi jelentőségű elvárás elé állítja a büntetőeljárásban közreműködő hatóságokat, amikor úgy rendelkezik, hogy az eljárási cselekmény fogantatásakor alapvető jogot korlátozni csak törvényben meghatározott okból, módon és mértékben lehet, feltéve, hogy az elérni kívánt cél, más, kisebb korlátozással járó eljárási cselekménnyel nem biztosítható vagy nem áll rendelkezésre kisebb korlátozást eredményező intézkedés.⁵¹ Ha akként értelmezzük a titok fogalmát, mint Angyal Pál, aki szerint „a titok java a személyiségi javak közé tartozik, minél fogva éppoly mérvben és

⁴⁷ Adatvédelmi biztosi jelentés. <http://abi.atlatszo.hu/index201.php?menu=beszamolok/1999/I> (letöltve: 2018. július 15.)

⁴⁸ KENNETH S. GALLANT: *The Principle of Legality in International and Comparative Criminal Law*. Cambridge University Press. New York, 2009. Idézi LÁSZLÓ BALÁZS: *A büntetőeljárás szereplőinek titoktartási kötelezettségéről*. Studia Iuvenum Iurisperitorum. Pécs, 2014.

⁴⁹ LÁSZLÓ: 414. p.

⁵⁰ CSÉKA ERVIN: *A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai*. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1968. 122.p.

⁵¹ Be. 2. § Vö. Alaptörvény I. cikk (3) bekezdés

határok között részesítendő védelemben, mint más személyiségi javak⁵² – akkor már ennél a rendelkezésnél fellelhető a titokvédelem és a büntetőeljárás kapcsolódási pontja.

Emellett az egyes titokfajták górcső alá vonásával is szemléltethető, miként lehet relevanciája a titokvédelemnek a büntetőeljárásban. A bűncselekmények jogi tárgyának függvényében számos titoktípus megjelenhet a büntető tárgyaláson: magántitok – például az orvosi-, a levél-, a bank-, a távközlési-, üzleti-, adó-, vagy a vámtitok. A teljesség igénye nélkül megalkotott exemplifikatív felsorolás is tükrözi a titokfajták sokszínűségét. Felesleges hangsúlyozni, hogy a büntetőeljárásban megjelenő titokfajták teljes körét az adott területi korlátok között lehetetlen áttekinteni, illetve a kutatás célját is figyelembe véve csak arra vállalkozhatok, hogy néhány elmélkedésre alkalmas gondolat-töredéket tárjak fel. A magántitok büntetőeljárásbeli megnyilvánulási formája: a gyónási, az orvosi, és az ügyvédi titok törvényi szabályozása meglehetősen hiányos, azokat tartalmi szempontjaiban inkább a jogtudomány, illetőleg a bírói gyakorlat határozta meg az elmúlt években,⁵³ ebből kifolyólag az orvosi titok megjelenési formái adja a fókuszot a dolgozat titokvédelemmel foglalkozó részében.

Egy másik aspektus, ahol kapcsolódási pont merül fel, az az adatkezelés. A bíróságok szükségképpen adatkezelők. Ezt a hipotézist támasztja alá az Országos Bírósági Hivatal Kommunikációs Munkacsoport kezdeményezésében, Harangozó Attila által készített vitaanyag.⁵⁴ „A bíróságok igazságszolgáltató tevékenysége szükségszerűen kerül kapcsolatba azzal a személyes és közérdekű adatokat is magába foglaló információs rendszerrel, amely az államot és a társadalmat nélkülözhetetlen tényezőként szövi át.[...] Ennek eredményeként a bírósági eljárásokban az összes társadalmi, gazdasági és közhatalmi jogviszonyban kezelt adat megjelenhet, ami egyidejűleg eredményezi az adattal érintkező bíróság adatkezelői pozícióját is.”⁵⁵ Kiragadva a gazdasági jogviszonyokat, ebben a szférában kezelt adatok sokfélék lehetnek, de többnyire gazdasági, üzleti titkok (know-how) dominálnak, figyelemmel a gazdasági élet szereplői közötti versenyre, amely megteremti a méltányolható érdeket a gazdasági adat – titok titokban maradásához. A gazdasági szférában elkövetett bűncselekmények révén ezek az adatok könnyedén válhatnak a büntetőeljárásban kezelt adatokká. A bíróságok mint igazságszolgáltató szervezetek, a büntetőeljárás megkezdése révén automatikusan végeznek párhuzamosan adatkezelő és nyilvánosságot biztosító tevékenységet. A büntetőeljárás kódex a bíróság, az ügyészség és a nyomozóhatóság részére mindazon törvény alapján védett titok és hivatás gyakorlásához kötött titok (védett adat) megismerésére és kezelésére felhatalmazást ad, amely a Be-ben meghatározott feladataik ellátásához szükséges.⁵⁶ Ezen rendelkezés által kerül a bíróság a büntetőeljárásban *ex lege* adatkezelői pozícióba. A Be. a védett adatok tekintetében külön gondossági kötelezettséget is előír a

⁵² ANGYAL PÁL: *A titok védelme anyagi és alaki büntetőjogunkban*. Atheneum. Budapest, 1908. 3. p.

⁵³ BÉRCES VIKTOR: *A magántitok büntetőjogi védelmének értelmezési sémái*. Jogtudományi Közlöny. 2017. 9. szám. 394. p.

⁵⁴ HARANGOZÓ ATTILA: *Az igazságügyi adatkezelésről és a bírósági tájékoztatásról szóló törvénytervezet koncepciójának elvi alapjairól szóló vitaanyag*. <https://birosag.hu/nyilvanossag/az-igazsagugyi-adatkezelesrol-es-birosagi-tajekoztatasirol-szolo-torvenytervezet> (letöltve: 2018. május 13.)

⁵⁵ Uo. 1. p.

⁵⁶ Be. 97. § (2) bekezdés.

büntetőeljárásban tevékenykedő hatóságok számára⁵⁷. A gyakorlatban sűrűn előfordul, hogy a büntetőügy iratai közé olyan üzleti és egyéb gazdasági titkok, vagy egyéb védett adatok kerülnek, amelyeket az eljárás résztvevői által az általános szabályok szerint megismerhető ügyirat tartalmaz. Mivel az ilyen ügyirathoz történő hozzáférés – még ha jelentős gazdasági érdeket is sérthet – a büntetőeljárás garanciák szempontjából nem korlátozható, a törvény a védett adatok vonatkozásában a gondossági kötelezettséget a szükségtelen nyilvánosságra hozatal és az illetéktelen személy általi megismerés megakadályozásaként határozza meg.⁵⁸ Ugyanakkor a büntetőeljárás számos eljárási cselekménye – helyszíni kihallgatás, helyszíni szemle – a nyilvánosság érdemi kizárásának lehetősége nélkül zajlik, abból kifolyólag, hogy a büntetőeljárás társadalmi közegben folyik. Ebből adódóan az eljárási cselekményt megvalósító a körülmények és a védett adatok védelméhez fűződő érdekek szükségszerűen ütköznek. Sok esetben problémát okozhat annak megállapítása, hogy a nyilvános bírósági tárgyaláson – büntetőeljárásban – melyek azok az adatok, amelyeket a vonatkozó Be. rendelkezések szerint fel kell tární; sértené-e bárkinek az érdekét, hogy ezeket ismerteti a bíróság. Kollízió keletkezhet az adatkezelési jogszabály, büntetőeljárás törvény, valamint a titokvédelem között. A dolgozat ennek kiküszöbölésére javasol preventív megoldást.

2. Titok- és adatvédelem összefonódása

„Titok mindaz az elvileg bárki által megismerhető adat, tény, körülmény, vagy gondolat – s mindezek megtestesítői – amelyet azonban csak korlátozott számú egyén ismer, s amelynek titokban maradásához a titok ismerőinek méltányolható érdeke fűződik.”⁵⁹ A modern jogrendszerekben a jog társadalmi jelentősége vitathatatlan, de a titok is egyre kiemelkedőbb szerephez jut. A titokvédelem célja éppen az, hogy biztosítsa a titok védelmét, megakadályozza a jogosulatlan hozzáférést. A védelem garanciális háttérét jogszabályok adják, amelyeket a titokfajták sokszínűségére tekintettel számos jogszabályban megjelenő elem tarkít, emiatt rendkívül heterogének. Szemben az angolszász jogrendszerben preferált modellel, ahol a különböző jogágak helyett a titokra mint (jog)intézményre koncentrálok, átfogó titokkódex alapján valósul meg a titokvédelem. Az angolszász megoldás koherens szabályozási rendszert teremt, mégsem tartom kövendőnek, annak okán, hogy a hazai szabályozás legégetőbb problémája nem a titokvédelem szabályozásában rejlik, hanem a szabályok egységes alkalmazásában. Magyarországon a magántitok kivételével, a jogilag releváns titkok precíz jogalkotás eredményeként keletkezett ágazati törvényekben rögzülnek, tehát ahány titokfajta, annyi törvényi szabályozás létezik, amely kitér a titok megismerésének, kezelésének, továbbításának, felhasználásának és hozzáférhetőségének szabályozására. A titokvédelmet garantáló törvények, ugyan az ágazati specialításai fokában eltérnek egymástól, de közös jellemzőjük, hogy a lehető legmagasabb fokú védelmet biztosítják a bizalmas információt hordozó titoknak az adatvédelem terén, valamint közös eredőjük az információs önrendelkezési

⁵⁷ Be. 98. § (1) bekezdés.

⁵⁸ BELEGI József: *Büntetőeljárás jog I–II.* Kommentár a gyakorlat számára – Harmadik kiadás I. kötet (szerk. Belegi József) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2018. 247. p.

⁵⁹ TÓTH MIHÁLY: *Titkokkal átszótt büntetőjog.* Iustum Aequum Salutare I. 2005/1. 57. p.

nem választható el az adatvédelemtől. Ennek a gondolatláncnak továbbfűzésével megállapítható, hogy a büntetőeljárásban megjelölt adatkategóriák széles skáláján találhatóak a titkos adatok is. A büntetőeljárás megindulásával párhuzamosan adatkezelői tevékenység is kezdetét veszi, így a beérkező és a bíróságon kezelt adatok jellegük, tulajdonságok, megismerhetőségük lehetősége szerint vagy más paraméter alapján kategorizálhatók, figyelemmel az Alaptörvényben (és egyébként az Európai Unió Alapjogi Chartájában is) deklarált alapjogokkal való harmóniára. Kiragadva az adatvédelmi és információszabadság-jogot, ezek biztosítják, hogy az adatkezelés az állam és polgárai számára transzparens legyen. A dolgozat agendájára tekintettel a kategorizálást a nyilvánosság oldaláról közelítve, az adatok megismerhetősége szerinti kerül felállításra.

A *köztudomású adatok* olyan adathalmazt jelentenek, amely a nyilvánosság érvényre jutását teljes egészében lehetővé teszi azáltal, hogy lényegében korlátozás nélkül nyilvános információkat foglalnak magukba, bárki által tudható, vagy szabadon megismerhető tények. A büntetőeljárásban nagy relevanciája van a köztudomású adatok halmozába tartozó, szűkebb adatfajtának tekinthető – *közérdekű adatoknak*. A büntetőeljárásban közérdekű adat többek között az eljáró bíróság, ügyészség neve. Ezen adatok nyilvánossága és mindenki által hozzáférhetővé tétele a bíróságok alkotmányos kötelezettségeihez tartozik, a büntetőeljárás alkotmányosságának egyik immanens feltétele. Ugyanakkor fontos elhatárolni és különbséget tenni a büntetőtárgyalás nyilvánossága és az abban megjelenő közérdekű adatok nyilvánossága között, amelyhez az Alkotmánybíróság 873/B/2008. számú határozatában elhatárolási szempontokat fogalmaz meg. A tárgyalás nyilvánosságának funkciója kapcsán a korábbiakban kifejtettek irányadóak. A társadalmi kontroll funkció, valamint a „nyilvánosság minden ügyben, minden fokon és mindenféle eljárási rendben a tisztességes eljárás (*fair trial*) olyan kiemelt követelménye, amely megvédi az eljárás résztvevőit a titkos eljárástól és ítéletektől, ugyanakkor növeli a bíróságokba vetett bizalmat is”⁶⁴ Mindettől lényegesen eltér a közérdekű adatok nyilvánossága, amely az „állam átláthatóságát” hivatott biztosítani a jogalanyok számára. Kötelezettséget ró a közfeladatot ellátó szervek számára, így a bíróságokra is, hogy a feladatkörükbe tartozó ügyekben kötelesek elősegíteni és biztosítani a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását, illetve a kezelésükben lévő közérdekű adat megismerését.⁶⁵

A *szabadon korlátozható nyilvánosságú adatok* szűkítő jelleggel korlátozzák az előbbi adathalmazt, megtekinthetőség szempontjából egyfajta átmenetet képeznek a közérdekből nyilvános adatok, valamint a titkos, védett adatok között. Megteremtik a nyilvánosság korlátozásának és akár megvonásának lehetőségét, hiszen a nyilvánosság a rendelkezésre jogosult személy vagy szerv szabad akaratán alapul. „A szabadon korlátozható nyilvánosságú adat nem titkos, ezért nem is kell titokként védeni.”⁶⁶ A megismerhetőség lehetőségei szerinti adatkategóriák egyben az adatok védelmi szintjét is paralel módon tükrözik. Kiemelt jelentőségű a büntetőeljárásban, hiszen olyan adatfajtákat ölel fel, mint a személyes adatok, például a terhelt neve és lakcíme, valamint ezen belül a különleges (szenzitív) adatok, mint a büntetett előéletre vonatkozó információk,

⁶⁴ 20/2005. (V.26.) AB határozat.

⁶⁵ 873/B/2008. számú AB határozat.

⁶⁶ HARANGOZÓ 8. p.

illetve a bűnügyi személyes adatok is. A személyre vonatkozó adatokhoz való hozzáférés és kezelés alapjogi védelemben részesül, így vonatkozásukban

- a) érvényesül a jogegyenlőség,
- b) törvényi szintű szabályozás szükséges,
- c) a jogkorlátozás arányossági-szükségességi követelményeinek betartása, valamint
- d) a jog védelme érdekében több fórumhoz fordulás lehetősége. (például: Adatvédelmi hatóság, közigazgatási hatóság, bíróság).

Ugyanakkor a büntetőeljárás lefolytatásához olyan közérdek fűződik, amelyre tekintettel a törvény rendeli el a büntetőeljárásban résztvevő személyek személyes adatainak kezelését. A nyomozó hatóságra és az ügyészségre vonatkozó szervezeti törvények külön adatkezelési szabályokat is megállapítanak.⁶⁷ „A bírósági szervezetre ilyen szabályokat a Bszi.⁶⁸ nem tartalmaz. Kiemelendő, hogy az említett törvények adatkezeléssel kapcsolatos rendelkezései nem a Be. rendelkezései, viszont a büntetőeljárás adatkezelésre a Be. rendelkezései az irányadók.⁶⁹ A személyes adatok védelméhez való jog mint az egyik legdinamikusabban fejlődő alapvető jog, az Alaptörvény I. és VI. cikkén kívül az Infotv. általi védelmet élvez. Amit a 20/2005. (V.26.) AB határozat megerősít azzal, hogy „a személyes adatok nem válnak pusztán abból az okból közérdekű adattá, hogy közfeladatot ellátó szerv kezelésébe kerülnek.” Mindebből levezetve az Infotv. alapján az érintett hozzájárulása nélkül – személyes adat, illetve különös adat csak törvény rendelkezés alapján kezelhető, amely követelménynek a Be. 97. §-val eleget is tesz. „Az általános felhatalmazáson túl a Be. számos, a személyes adatok kezelésére vonatkozó kötelező rendelkezést tartalmaz, így például a Be. 178. § (2) bekezdésében a tanú, a Be. 184. § (2) bekezdésében a terhelt nyilatkozattételi kötelezettségével kapcsolatban.”⁷⁰ A szabadon korlátozható nyilvánosságú adatok potenciálja, hogy annak rendelkezési jogsultja bármikor dönthet úgy, hogy az adat megismerését korlátozza, illetve úgy is, hogy ezt a korlátot feloldja. Ennek lehetősége *in jure* tehát biztosított a rendelkezésre jogosult számára, de ahogy az a tárgyalási jegyzék problémakörénél is felmerült *in concerto* nem minden esetben érvényesül, alapjogsérelmet okozva ezzel az érintett személynek.

A *titkos adatok* vonatkozásában a nyilvánosság minimálisan, míg az adatok védelme maximálisan érvényesül. Angyal Pál szerint „mindaz, a bárki által megismerhető, de tényleg csak egy, vagy korlátozott számú egyén tudatkörében létező és harmadik személyek elől elzárt olyan valóság (tünemény, jelenség, képzet, érzelem, gondolat stb. s mindezek megtestesítői) értendő, melyre vonatkozólag bizonyos méltánylandó érdek azt kívánja, hogy ez mások ismeretkörébe ne kerüljön.”⁷¹ A titok tehát eredendően egy bárki által megismerhető adat, ami vagy külön törvény vagy jogos önrendelkezés alapján titoknak minősített és így már titokvédelem hatálya alá esik. Mivel a titok fajtái szerteágazóak, és formális minősítési eljárás nem minden titok esetében folyik le, ezért a legmeghatározóbb kérdés az, hogy a kezelt adat valóban titoknak minősül-e, és a védelme minden érintett

⁶⁷ Rtv. 76-91/R. §-ai, ÜTV. V. fejezete.

⁶⁸ A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény.

⁶⁹ BELEGI 244.p.

⁷⁰ Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – főszerkesztő: Polt Péter.

⁷¹ ANGYAL PÁL: *A titok védelme anyagi és alakai büntetőjogunkban*. Atheneum. Budapest, 1908. 13. p.

jogviszonyban megfelelően biztosított-e.⁷² A titok egy abszolút jogviszonyt generálva megkívánja a teljeskörű védelmet, a titokgazda maga dönti el, hogy megismerhetővé válik-e egyáltalán valaki számára, illetve bizalmi körben tartása megvalósul-e. A titokvédelem megsértése ezen abszolút jogviszony kiüresedését eredményezi, amelynek korrekciója nehéz. Azzal, hogy a bíróság *ex lege* adatkezelővé válik, így a büntetőeljárásban tekinthető úgy, mint *quasi* titokbirtokos, ami adatvédelemi szempontból többletkötelezettséget, és ezáltal felelősséget generál a bíróságra. A Be. egyértelművé teszi, azzal, hogy a normaszövegben *expressis verbis* rögzíti. Az ágazati titokvédelem alatt álló adatok kezelése csak a büntetőeljárás keretei között, a büntetőeljárási jogok gyakorlása, kötelezettségek teljesítése érdekében lehetséges.⁷³ Ezen titkoknak a büntetőeljáráson kívüli kezelése csak az adott titokra vonatkozó ágazati szabály alapján lehetséges. Az egyes ágazati törvények ugyanis rögzítik azt, hogy az egyébként titokban tartandó védett adatok csak törvényekben szabályozott esetekben adhatók ki harmadik személyeknek.

3. Kórkép az orvosi titok büntetőeljárásban betöltött szerepéről

Az orvosi titok körébe tartozó egészségügyi adatok bizalmi jellegűből és fokozott oltalomban való részesítésükből adódóan ellentétes érdekeket képviselnek, mint az Alaptörvényi garanciánál fogva nyilvános büntetőtárgyalás. Kiindulópontként azonban tisztán kell látni az orvosi titkok és az egészségügyi adat relációjában felmerülő szignifikáns különbséget. Az orvosi titok és az ahhoz párosuló titokvédelem egy magánjogi jogviszony, ami a beteg, valamint az orvos között jön létre. Magánjogi karakteréből adódóan elsődlegesen a Ptk. szabályai az irányadóak megsértésekor, alkotmányosan pedig a magánélet, magánszféra védelme nyújt az orvosi titkoknak védelmet. Ezzel szemben, ha adatról és annak kezeléséről beszélünk, legyen az akár egy egészségügyi intézmény vagy a büntetőeljárás révén a bíróság általi adatkezelés, akkor ott egy közjogi jogviszony keletkezik. Ezen éles közjogi - magánjogi elhatárolás ellenére a több szálon való összefonódás gyakorta megfigyelhető közöttük. Optimális esetben az egészségügyi adatok orvosi titok körébe tartoznak, ténybelileg fedik egymást, de a realitás talaján maradván az orvosi titok kategóriájába sokkal szélesebb körben tartoznak ismeretek, információk, az emberi tényezőből és a bizalmi viszonyból adódóan, mintsem a papírra vetett vagy adatbázisban rögzített egészségügyi adatok köre.

Egészségügyi adat fogalma alá három nagy adatkör tartozik. Elsődlegesen a beteg testi, értelmi vagy lelkiállapotára, kóros szenvedélyére, illetőleg a megbetegedés és az elhalálozás körülményeire vonatkozó adatok sorolhatók ezen kategóriába. Másodlagosan a gyógykezelés, ellátás és vizsgálat megállapított adatok tartoznak ide. Harmadlagosan ez előző kettővel valamilyen formában kapcsolatba hozható adatok. Ebbe a három nagy csoportba tartozó adatokat egyetlen definícióval ölel fel az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló törvény⁷⁴ (Eüak.), amelyet a jogalkotó felismerve az egészségügyi adatok érzékenységét, bizalmi jellegét,

⁷² HARANGOZÓ 8. p.

⁷³ Be. 98. § (3) bekezdés.

⁷⁴ 1997. évi XLVII. törvény az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről.

az Infotv rendelkezéseivel összhangban alkotott, valamint az orvosi titok által védelemben helyez. Az Európai Unió új adatvédelmi rendelete, a GDPR értelmezése szerint egészségügyi adat egy természetes személy testi vagy pszichikai állapotára vonatkozó adat, ideértve a természetes személy számára nyújtott egészségügyi szolgáltatásokra vonatkozó olyan adatot is, amely információt hordoz a természetes személy egészségi állapotáról. Konstatálható tehát, hogy az uniós fogalom adattartamát lefedi a hazai szabályozás, viszont figyelemre méltó a Be. hallgatása a büntetőeljárásban kezelt adatok fejezete alatt. Az orvosi titok körébe eső információk felhasználására minden szükséges esetben sor kerülhet a büntetőeljárásban. Ezek az adatok kapcsolódhatnak a terhelthez, a sértetthez vagy a tanúhoz egyaránt. Ennek ellenére *expressis verbis* nem jelenik meg a Be-ben az egészségügyi adat fogalma, bár implicite a védett adatok körében megtalálható.

Az orvosi titok elsődlegesen az élet és testi épség elleni bűncselekmények miatt bíróság elé került ügyekben bír gyakorlati relevanciával, hiszen tipikusan a sérülések gyógytartama az elhatárolási alap az egyes bűncselekmények, illetve azok minősítési kategóriái között. Ennek megállapításához a bíróságnak speciális szakértelme van szüksége, így igazságügyi orvosszakértő által készített szakvéleményében orvosi titok védelem alá tartozó egészségügyi adat kerül a nyilvános büntetőeljárásba. Ugyanakkor egészségügyi adatok nem kizárólagosan ebben a bűncselekménykörben jelenhetnek meg.

Visszatérő gondolat, hogy a büntetőeljárás egy speciális közeg, ahol a tárgyalás nyilvánossága révén minden felülíródik. Azzal, hogy az ügyfeleken kívül a társadalom bármely tagja jogosult részt venni a büntetőtárgyaláson vagy akár a sajtó arról folyamatos kép-és hangfelvétel készítéssel tájékoztathatja a társadalom szélesebb rétegét, kialakulhat egy olyan szituáció, amely alapjogsérelem potenciálját hordozza magában akár a terhelt, akár a sértett vagy az eljárás más szereplője oldalán. Egy kézenfekvő példával demonstrálható, a felvetett aggályos szituáció. Adott egy élet és testi épség elleni bűncselekmény tárgyában indult büntetőeljárás, ahol a bíró a bűncselekmény minősítése vonatkozásában a sértett sérüléseinek gyógytartamát kívánja megállapítani. A tényleges gyógytartam az orvostudomány által meghatározott az az időtartam, amely alatt a sérülés, egészségkárosodás, betegség elsődlegesen (nem teljesen, de ténylegesen) meggyógyul. A gyógytartam kérdése orvosszakértői szakkérdés. Ennek érdekében mind az Infotv, mind az Eüak. által egészségügyi adatnak minősülő, a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként beszerzett igazságügyi orvosszakértői szakvélemény, valamint a hozzá csatolt orvosi látlet, fényképfelvételek bekerülnek a büntetőügy aktájába. Ugyanabban a büntetőeljárásban ugyanaz az adat nem lehet(ne) egyidejűleg nyilvános és védett, márpedig a jogszabályok pontos alkalmazása mellett jelenleg ez a helyzet rendszeresen előfordul, ami azonnali orvoslást igényel, elsődlegesen a jogalkotótól, a jelenlegi szabályok revízióját követő módosítással. A példához visszatérve, a Be. kógens jelleggel írja elő a bíróság számára, hogy ha a bizonyítandó tény megállapítása vagy a tényállás valamely elemének megítélése különleges szakértelmet igényel, akkor a bizonyítási eljárás során szakértőt kell kirendelni, aki szakvélemény formájában foglal állást a kérdésben.⁷⁵ A szakvélemény tartalma egy élet és testi épség elleni bűncselekmény tárgyában elindult büntetőeljárásban egészségügyi adat. A szakvélemény a sértett orvosi vizsgálata alapján felállított orvosi látleten alapul, amihez esetenként a sérülé-

⁷⁵ Be. 188. §.

sekről fényképfelvétel készül, amely szintén egészségügyi adat. A kollízió ott merül fel, hogy ugyanez az adat az orvosi váróteremben, valamint az egészségügyi intézményen belül szigorúan védett és bizalmasan kezelt adat, addig a büntetőtárgyaláson, mint bizonyítási eszköz a bíróság előtt (és egyben a tárgyaláson részvevő hallgatóság előtt is) ismertetésre kerül. Az Eütv. számos olyan eljárási szabályt fogalmaz meg, amelyek közvetlen összefüggésben állnak az orvosi titoktartás jogintézmények fontosságával. Teljes diszkrécióval kezeli az orvosi titokat, mikor aszerint rendelkezik, hogy az egészségügyi és személyes adatok (a továbbiakban orvosi titok) csak az arra jogosulttal közölhetők, és azokat bizalmasan kell kezelni.⁷⁶ Egyebekben az érintett jogosult arról nyilatkozni, hogy betegségéről vagy elszenvedett sérüléseiről kiknek adható felvilágosítás, és kik ismerhetik meg egészségügyi adatait (részleges/teljes megismerés). Ezzel szemben a bíróságon, a nyilvános büntetőtárgyaláson foganatosított iratismertetésen bárki nem csak jogszerűen, de alkotmányosan is megismerheti ezeket az adatokat, csorbítva ezzel a sértett egészségügyi adata feletti rendelkezési jogát, alapsérelemet okozva számára. A Be. 531. § szerint a bizonyítás eszközeként szolgáló iratokat, vagyis a szakvélemény lényegét is ismertetni kell a nyilvános tárgyaláson. Figyelemmel a szakvéleményre vonatkozó speciális szabályokra, annak csak a bizonyítással kifejezetten összefüggő része(i) ismertetésével tehető a tárgyaláson a bizonyítás anyagává. Az eljárás egyszerűsítésének jegyében a Be. szakított az iratok esetében is azok teljes felolvasásának lehetőségével. Így csak kivételesen és kizárólag indítványra kerülhet sor a szakvélemény felolvasására. Nem fér kétség ahhoz, hogy egy igazságügyi orvosszakértő által készített szakvélemény az érintett egészségügyi állapotáról adatot tartalmaz. Az már annál inkább kétséges, hogy ugyanaz az adat az egészségügyi intézetben teljes titokban, bizalmasan kezelt, míg a büntetőügy tárgyalásán a hallgatóság jelenlétében szabadon kerül ismertetésre, kvázi bárki által megismerhető. Az ismertetés többnyire a szakvélemény felolvasásával, az ahhoz mellékelte képek felmutatásával történik, de a technika fejlődésével például digitális képfelvételeket akár a bíróság tárgyalótermében felszerelt eszközre történő kivetítéssel, lejátszásával is a büntetőeljárás anyagává lehet tenni. Ha a példában szereplő büntetőeljárás maradandó fogyatékoságot okozó testi sértés vagy életveszélyt okozó testi sértés ügyében indult, nem biztos, hogy a sértett sérüléseiről készült képfelvételek bemutatása szükséges a büntetőeljárás eredményes befejezéséhez.

A példában felmerült kollízió feloldására több megoldási alternatíva is kínálkozik.

A) Felmerülhet a *zárt tárgyalás* elrendelésének lehetősége, ugyanakkor nem kíván különösebb magyarázatot annak megállapítása, hogy ennek a javaslatnak nincs meg a kellően szilárd jogszabályi alapja. A Be. a zárt tárgyalás elrendelésekor zárt taxációba sorolja a lehetséges esetköröket,⁷⁷ ami azonban *explicite* nem foglalja magába az egészségügyi adat szenzitív jellegét, így elvileg nem is alapozhatja meg a zárt tárgyalás elrendelését. Ugyanakkor a jogalkotó kínál egy tág értelmezésre lehetőséget adó esetkört, az erkölcsi okot. A bíró diszkrécionális jogkörben „(törvényen alapuló) bármilyen döntést meghozhat, ha azt meg tudja indokolni.” Konkrét esetben felmerült orvosi titok oltalma alá tartozó egészségügyi adat alapján az erkölcsi okra való hivatkozással és a helyes indokolással akár még megoldásnak is tekinthető. Figyelemmel azonban arra, hogy a bíróság-

⁷⁶ Eütv. 25. §.

⁷⁷ Be. 165. §.

gokon az élet, testi épség elleni bűncselekmények jelentős számban fordulnak elő, mindegyikének nyilvánosságnak kizárásával való letárgyalása a büntetőjog generál preventív funkciójával helyezkedve szembe, így ezt a megoldást nem tartom általánosan követendőnek, ugyanakkor az eseti ügy ismérvei megalapozhatják alkalmazását.

B) Zárt adatkezelés is felmerülhet megoldási lehetőségként. A Be. a személyes adatok zárt kezelését átfogóan, a személyes adatokkal kapcsolatos információs önrendelkezési joggal kapcsolatos 166/2011. (XII.20.) AB határozatnak való megfelelés igényével rendezi. Ez az alternatíva is megköveteli alkalmazásakor az „attól függ kitélt.” Ugyanis a zárt adatkezelést csak meghatározott személyi kör indítványozhatja. „Mivel a Be. a 99. § (1) bekezdésben felsorolt személyi kör zárt, a terhelt és védője személyes adatainak zárt kezelését nem indítványozhatja.”⁷⁸ Tehát ez a megoldás, csak a sértett, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekeltre (ideértve a tanút is) vonatkozó adatkör zárt kezelését eredményezi, vagyis a bíróság a zártan kezelt személyes adatokat tartalmazó ügyiratot, illetve bizonyítási eszközt zártan kezeli,⁷⁹ valamint biztosítja, hogy ezek az adatok az eljárás egyéb adataiból se válhassanak megismerhetővé.⁸⁰

A zárt adatkezelés alá tartozó adathalmaz megegyezik a Be. 178. § (2) bekezdésben felsorolt adatkörrel és ezzel válik irrelevánssá az orvosi titok védelme szempontjából, hiszen a személyes adatok zárt kezelése nem terjed ki az egészségügyi adatokra, amelyek kezelésére egyébként is csak célhoz kötötten kerülhet sor.

C) Talán az ügyiratok elkülönítetten történő kezelése mint új jogintézmény megoldást jelenthet az orvosi titok bizalmi kezeléséhez, ugyanis a zárt adatkezelés adathalmazán kívül más, az ügyirat részévé váló adat zárt kezelését is biztosítani képes. Ez a megoldás nem tévesztendő össze a zárt adatkezeléssel, habár a két jogintézmény közötti összefüggés vitathatatlan. Azonban az ügyirat zárt kezelése a Be. alapján más okból, más adatokra nézve is elrendelhető, nem kizárólag a zártan kezelt személyes adatok védelme érdekében. Az ügyiratok zárt kezelése ezért nem öncélú, hanem járulékos jellegű, a Be. kifejezett rendelkezései alapján alkalmazható, valamilyen a Be. által védett jogot biztosító intézmény.⁸¹ Azáltal, hogy a zártan kezelt ügyiratban lévő adatok megismerése rendkívül korlátozott, a büntetőeljárásban résztvevő személyek megismerési jogát, akár a terhelt védekezéshez való jogát is korlátozhatja a jogintézmény. Viszont elrendelésére csak a Be. kifejezett rendelkezése alapján kerülhet sor. Azzal, hogy a bíróság engedélyezi a sértett orvosi dokumentációjának zárt ügyiratként kezelését, már mérsékelhető és akár ki is küszöbölhető az alapjogsérelem, amely a például szolgálati esetben felmerült, ugyanis a zárt ügyiratot csak az eljáró hatóságnak áll módjában megismerni.

D) Igazságügyi adat – új adatkategória definiálása, mint az általam leginkább preferált megoldás. Az új adattípussal elkülöníthetők lennének a büntetőeljárásban felmerülő, védelmet igénylő bizonyos adatok. Ennek a megoldásnak a részletes bemutatása a következő fejezetben ismerhető meg.

⁷⁸ BELEGI 249.p.

⁷⁹ Be. 99. § (7) bekezdés a) pont.

⁸⁰ Be. 99. § (6) bekezdés.

⁸¹ Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – Főszerkesztő: Polt Péter.

Egészségügyi adat azonban nem csupán igazságügyi orvosszakértő bevonásával jelenhet meg a büntetőeljárásban, hanem alapvetően bárhogy: önkéntes adatszolgáltatás vagy bírósági adatgyűjtés révén is. Az adatgyűjtés a korábbi szabályozáshoz képest kissé átalakulva került szabályozásra, de alapjogi szinten ugyanazt a problémát okozza. Az adatgyűjtésre tipikusan már a nyomozási szakaszban sor kerül, a vádemelést megelőzően a tényállás felderítése céljából. A nyomozás fő ismérve a titkosság. A büntetőeljárás főként kezdeti szakaszai esetén, az eljárás eredményességének biztosítása érdekében bírhat jelentőséggel, hogy azon személyek, akiket érintően az adatszertő tevékenység folyamatban van, ne szerezzenek tudomást a büntetőeljárás tényéről. E körben a bűnüldözési érdek és az információs önrendelkezési jog részét képező tájékoztatáshoz való jog ellentétbe kerül. Ennek az alapjogi ütközésnek ellenére azonban megállapítható, hogy az egyes titokvédelmi rendelkezések hangsúlyosabb szerepet töltenek be a nyomozási szakaszban, a nyilvános tárgyaláshoz képest. A kiemelt szerepet a Be. 262. §-a biztosítja, mikor ügyészi engedélyhez köti az adatszolgáltatás kérelmezését, ha az ágazati titkot érint(het) legyen szó adótitoktól, banktitkon át, egészen egészségügyi adatig bármely ágazati törvény által védett titokról. Adatkérésre csak azon, büntetőeljárás során eljáró szerv jogosult, amelynek a Be. az eljárás adott szakaszában eljárási feladatot és ezzel adatkezelési célt biztosít, mivel az adatkérés célja a törvényben meghatározott eljárási feladathoz igazodik.

„Az orvosi titok körébe tartozó adatok legális beszerzése nemcsak megkeresések, hanem egyéb hatósági kényszerintézkedések útján is megtörténhet.”⁸² Az adatkérés nem, vagy késedelmes teljesítése, valamint annak kifejezett megtagadása esetén rendbíróság alkalmazható. A szükséges adatok biztosítása érdekében *ad absurdum* a rendbíróság kiszabása mellett kényszerintézkedés (például kutatás és lefoglalás) is elrendelhető, illetve alkalmazható. Ha a kényszercselekmény egészségügyi adatot tartalmazó irat megtalálására irányul, akkor ennek elrendelésére kizárólag a bíróság jogosult és az eljárási cselekmény kizárólag ügyészi jelenlét mellett folytatható le. További garanciát nyújt a Be. 264. § (4) bekezdése, az információs önrendelkezési jog szabályozási elveinek megfelelően, így a célhoz kötöttség érvényesítése érdekében csak annyi és olyan személyes adat szolgáltatása kérhető, amely az adatkérés céljának megvalósításához elengedhetetlenül szükséges.⁸³

A látottak értelmében megállapítható tehát, hogy az egészségügyi adatnak büntetőeljárásban való bekerülése, annak módjától függetlenül, alapjogi ütközést eredményezhet, kiváltképp annak ügyiratban való beágyazása, illetve a későbbi tárgyaláson való ismertetése révén. Elsődleges cél, egy koherens titokvédelmi rendszer kiépítése, amely a büntetőeljárási kódexnek egy önálló fejezetét adná, ahol a titokvédelem büntetőeljárási specifikus szabályai kapnának helyet. A jelenlegi rendszer fragmentáltságának kiküszöbölhetőségét ebben látom, viszont a legegyszerűbb elvárás, hogy az esetleges kodifikációs munkát megelőzően mélyrehatóan megvitatásra kerüljön a büntetőeljárás és a titokvédelem viszonya, tekintettel az összeütköző érdekek rendszerére.

4. *Igazságügyi adat, mint új adatfajta a büntetőeljárásban(?)*

⁸² BÉRCES: 399. p.

⁸³ Kommentár a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvényhez – főszerkesztő: Polt Péter.

Büntetőeljárás + nyilvánosság + ágazati titok + $X = koherens\ szabályozás$. A probléma, mint egyenlet könnyedén szemléltethető, amelyben a megadott értékek a büntetőeljárás, a büntetőtárgyalás nyilvánossága, a titokvédelem, amelyhez egy ismeretlen értéket kell adni, hogy az egyenlőségjelet követő megoldásként koherens szabályozást kapjunk.

A büntetőeljárás specifikus titokvédelmi szabályozásának megalkotása ugyan kielégítő lehet a tekintetben, hogy ezzel megszűnne az ágazati titokvédelmi jogszabályok büntetőeljárásban való alkalmazásából adódó érdekellentét, viszont helyette újabb problémát indukálna. Ha a Be-ben külön, a büntetőeljárás sajátképi titokvédelmi szabályai megjelenének, akkor az „ilyen kodifikáció azt az igényt vetné fel, hogy más eljárási törvények is tartalmazzák a saját nemükben átfogó titokvédelmi rendszerüket.”⁸⁴ Éppen ebből adódóan, valamint a modern jogrendszerekben megfigyelhető „túlszabályozás” elkerülése érdekében, egy teljes szabályozási rendszer felállítása helyett megoldásként kézenfekvő lehet egy gyűjtőfogalom – az igazságügyi adat – létrehozása. A fogalom megalkotása „széleskörű gyakorlati felkészültséget kíván, amelynek elmélyült elméleti megalapozottságra is kell támaszkodnia”⁸⁵ és nem melleleg az uniós jogszabályi környezetbe is beilleszthetőnek kell lennie. Az Európai Unió új adatvédelmi rendelete, a GDPR⁸⁶ megköti a jogalkotó kezét, szűk mozgásteret hagyva attól eltérő vagy abban nem szereplő új fogalomnak a megalkotásakor. A rendelet akként fogalmaz, hogy „[...] a személyes adatok kezelésével összefüggésben a bíróság vagy más igazságügyi hatóságok által végzett kezelési műveleteket és eljárásokat pontosabban meghatározhatja”, ami alatt érthetjük az új gyűjtőfogalom megalkotását.

Először meg kell állapítani, hogy milyen *részelemek* alkotják az igazságügyi adatot, melyek azok az ismeretek, információk, amik az igazságügyi adat fogalma alá tartozhatnak. Alapvetően minden olyan adattípus - legyen az köztudomású adat, személyes adat, bűnügyi személyes adat vagy akár titkos, bizalmas adat - részévé válik a gyűjtőfogalomnak, amely az adott büntetőeljárásban szerepel. Fontos azonban kiemelni, hogy a gyűjtőfogalom alá vont adatoknak a jogi minősége nem változik, védelmükre továbbra is az eredeti adatvédelmi szabályozás a releváns. Viszont büntetőeljárásban való megjelenésük mégis másfajta kezelést igényel a jogalkalmazó oldaláról, ezért kerülnek az igazságügyi adat gyűjtőfogalma alá.

Másodlagosan meg kell vizsgálni azt, hogy a jelenleg fennálló *adatkezelési konstrukció* fenntartható-e vagy annak változtatását kívánja meg az igazságügyi adat. Az adatkezelés szabályait eredetileg a közigazgatás szervezetének mintáján alkották meg, figyelmen kívül hagyva azt a szignifikáns különbséget, amely a közigazgatás és a büntetőeljárás nyilvánossága között húzódik. Míg a közigazgatás rendszerében egyedül az ügyfélnyilvánosság értelmezhető, addig a büntetőeljárás nyilvánosságának a korábbiakban bemutatott több dimenziója létezik, ezért indokolt a szabályozást specifikussá tenni.⁸⁷ Az adatkezelés jelenleg részben az eljárási törvény, részben pedig a Bűsz. által, rendeleti úton szabályozott. A Be. komoly restrikióval, csak a büntetőeljárás fő kérésének

⁸⁴ LÁSZLÓ Balázs: Lehetőségek a büntetőeljárásbeli titokvédelem újraszabályozásában: <https://jogaszvilag.hu/szakma/lehetosegek-a-buntetoeljarasbeli-titokvedelem-ujraszabalyozasaban/> (letöltve: 2018. október 12.)

⁸⁵ CSÉKA: 11. p.

⁸⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32016R0679> (letöltve: 2018. október 12.)

⁸⁷ Lásd: dolgozat 9–16. pp.

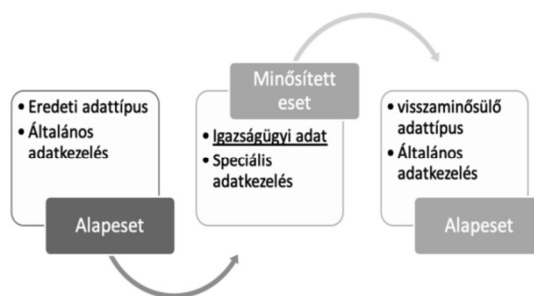
eldöntéshez köthető adatok kezelését szabályozza, minden egyéb, az eljárás során felmerült adatra nézve rendeleti szabályozás az irányadó, legalitási deficitet eredményezve.

Harmadlagosan a jelenleg hatályos jogszabályok terminológiájával is *kompatibilisnek* kell lennie, az új eljárási törvényekkel is összhangban kell állnia az igazságügyi adat, mint új terminus technikusnak.

Látható tehát, hogy az igazságügyi adat, új adattípusként nem definiálható, viszont ez nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy egy szituációs elemre épülő, a meglévő fogalmakkal operáló gyűjtőfogalom ne lenne megalkotható. Az igazságügyi adat specifikumát a bírósági közegben való lét, megjelenés adja. Többször került rögzítésre, hogy a bíróság egy speciális közeg és fel kell ismerni, hogy a személyes adatok a bírósági tárgyaláson másképp viselkednek, azaz más megítélés alá esnek, mint az egyéb társadalmi viszonyokban. Az igazságügyi adat fogalmának megalkotásakor „ki kell választani bizonyos adatokat, amelyekkel összefüggésben, azt kell mondani, hogy ezek másképpen védendők bírósági eljárásokban, azaz csak abban és ott másfajta védelembé részesülnek.”⁸⁸ Attól a pillanattól kezdve, amikor az adat a bírósági közegből kilép, visszaminősül személyes vagy különleges adatnak, amely egyben azt is eredményezi, hogy abban a minőségben kell kezelni, mint ahogy eredetileg keletkezett. Alapul a büntető anyagi jog különös részében ismert metódus tekinthető, miszerint a minősített eseti tényállásba foglalt minősítő körülménynek megfelelően a bírósági közeget, amely a büntetési tétel emelkedése alapján, az adatkezelés bizalmi szintjének emelkedését eredményezné. Ennek a szituációs elemként is felfogható, kvázi minősítő szempontnak hiányában pedig az alapeset lenne az irányadó, vagyis visszaminősülne az adat az eredeti adattípusára. Tekintettel arra, hogy nem rendezte a Be., hogy az ügyfélnek joga lenne beadványában megjelölni bizonyos adatok, minősülését, valamint „kérni azt, hogy bizonyos adatok, információk védelembé részesüljenek, hogy az egészségügyi különleges adatát védje”⁸⁹ így nyilvánvalóan a gyűjtőfogalom védelme a bíróságra keletkeztet többletkötelezettséget.

1. sz. ábra

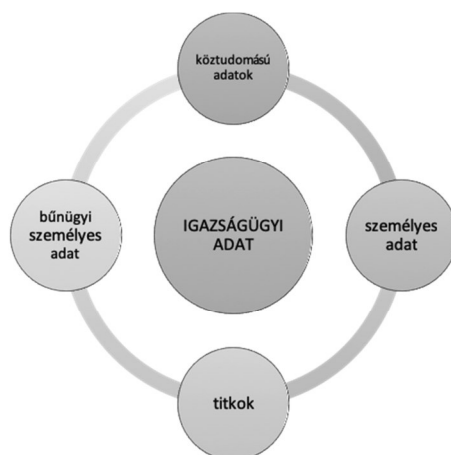
„Minősítő körülmény hiányában”

⁸⁸ HARANGOZÓ ATTILA: *Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvény koncepciója* címmel rendezett konferencia. Kézirat. Debrecen, 2014. március 14. 3. p.

⁸⁹ HARANGOZÓ ATTILA: *Az igazságügyi adatkezelésről és tájékoztatásról szóló törvény koncepciója* címmel rendezett konferencia. Kézirat. Szeged, 2014. január 17. 9. p.

„Minősítő körülmény” – bírósági közeg

V. de lege ferenda – A büntető ítélkezés az igazságszolgáltatás tükré

A modern büntetőeljárások szempontjából „a tárgyalás nyilvánosságának kérdése az 1800-as évek közepén került a figyelem középpontjába. A nyilvánosság erejével kívánták ugyanis visszaszorítani a bírói önkényt, illetve ezáltal látták biztosíthatónak az eljárási garanciák érvényesülését.⁹⁰ Ugyanakkor napjainkban már nem a bírói önkény elleni eszközként tekintünk a nyilvánosság elvére, hanem sokkal inkább az információhoz való jog megvalósulásaként. A nyilvánosság elve a társadalom számára megengedi tisztán látni önmaga működését, hibáit, a rendje ellen vétők felelősségre vonását. Ezen túl bepillantást enged a büntetőhatalom gépezetébe, kontrollt teremtve a független bírói hatalmi ág felett.⁹¹ Éppen ezért a dolgozat probléma-térképének egyes állomásaiul olyan, a gyakorlatban is relevanciával bíró esetek kerültek feldolgozásra, amelyek napjaink ítélkezési gyakorlatában megoldásra várnak. A problémák felvetése és megvizsgálása után, az egyes részterületekhez megfogalmazott javaslataim a következők:

A tárgyalási jegyzék kapcsán a legkardinálisabb problémát annak szabályozásában látom. Jelenleg igazságügy miniszteri rendelet állapít meg szabályokat a tárgyalási jegyzékre, annak ellenére, hogy tartalmát tekintve bűnügyi személyes adatokat tartalmaz, amely adatfajtról az Infotv. kifejezetten úgy rendelkezik, hogy csak törvényi szabályozás alapján felhasználható. A törvényi szintű általános szabályozás hiánya

⁹⁰ BELOVICS ERVIN – TÓTH MIHÁLY: *Büntető eljárásjog*. Második, aktualizált kiadás. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2015. 335. p.

⁹¹ HÁGER 60.p.

jelenleg több, nehezen feloldható probléma-láncolatot, csapdahelyzetet generál, amelyre a bíróságok nem képesek megfelelő választ adni, így mindenképp a szabályozás törvényi szintre emelését javaslom azzal, hogy a bíróság nyilvánosan látogatható épületében kihelyezett tárgyalási jegyzékek anonimizálását tartom szükségesnek. Álláspontom szerint így lehet kiküszöbölni, hogy az arról készült képfelvétel nyilvánosságra hozatala alapjogsérelmet eredményezzen.

A tárgyaláson indított élő bejelentkezés kapcsán a legnagyobb probléma a jelenlegi szabályozás, pontosabban, annak hiánya. A technológiai fejlődés a személyes adataink új típusú kezelését és az adatok eddig ismeretlen módon történő felhasználását eredményezi, amelynek következtében szükségessé vált, hogy a személyes adatok kezelése volumenének növekedése, illetve új formáinak elterjedése okán megváltozott társadalmi igényekre tekintettel a jogalkotó is felvegye a lépést a technológiai változások ütemével. Olyan szabályozási kereteket biztosítson, amely alkalmas az előbb említett megváltozott társadalmi igényeknek megfelelő viszonyrendszer keretbe foglalására. A tárgyalások, ítélethirdetések élőben vagy online közvetítésének igénye, lehetősége és – a hírversenyek okán – szükségessége a bíróságok számára behozhatatlan sajtóelőny, amivel a bíróság, mint jogalkalmazó szerv önmaga nem képes megbirkózni. Mindez elképzelhető a jelenlegi kép-és hangfelvétel készítés szabályainak kiterjesztésével, a modern kor eszköztárához igazodással. A szabályozásnak többletfeltételeket kell megkívánnia a tekintetben, hogy a tárgyalásról élőben közvetítő személy vagy szerv rendelkezik olyan informatikai infrastruktúrával, grafikai programokkal, ami lehetővé teszi a személyek testrészeinek torzítását, az alapjogsérelmet okozás kiküszöböléséhez.

Az ágazati titokvédelemi szabályok büntetőeljárásbeli alkalmazásából fakadó dilemmákra, új gyűjtőfogalom bevezetését tartom a legelegánsabb megoldásnak. Az Alaptörvény jelenleg nem deklarálja az igazságügyi adatok védettségének és az azokról adható tájékoztatás rendjét, ugyanakkor mind a tisztességes eljárás követelménye, mind az információs önrendelkezéshez és az információs szabadsághoz fűződő alapjogok tartalmának elemeit képezik, nézetem szerint azokból levezethetőek. Azzal, hogy a büntetőeljárásban számos adattípus jelenik meg és élvez különböző fokú védelmet a nyilvánosság általi megismerhetőség szempontjából, kaotikussá teszi az adatok kezelését és védelmét. Mindemellett a bírósági adatkezelés heterogenitásából eredő nehézségeket, mellyel a jogalkalmazó nap, mint nap szembesül is enyhítené. A büntetőeljárásban kezelt adatok *de iure* ugyan megmaradnának eredeti minőségükben, de a tárgyalás meghatározott momentumaiban *de facto* speciális helyzetbe kerülve, szigorú(bb)an bizalmasan kezelve összekötnék a különálló adatkezelési szabályokat, ezzel is koherensebbé téve azt. Azáltal, hogy egy új gyűjtőfogalom egységesítené a bírósági adatkezelés szabályait, nemcsak a bíróság, mint adatkezelő, hanem a nyilvánosság oldaláról is könnyebb kezelhetőséget jelentene.

Ebből eredően végső következtetésem, hogy az egyenlet X-el jelölt ismeretlen értéke, az általam leginkább preferált, igazságügyi adat gyűjtőfogalmának a megalkotása, amellyel a nyilvánosság elve és az adatvédelem egy, a meglévőnél koherensebb adatkezeléssel egyaránt érvényre jutna a büntetőeljárásban.

KATA NÉMETH

COLLISIONS OF FUNDAMENTAL RIGHTS IN THE LEGISLATIVE
BACKGROUND OF CRIMINAL PROCEDURE PARTICULARLY
REGARDING THE SECTOR-SPECIFIC CONFIDENTIALITY

(Summary)

The right to a fair trial by an independent and impartial tribunal is a fundamental right everybody is entitled to. Through such right, transparency and publicity becomes an important guarantee of the administration of justice, in a broader sense, and as a procedural principle of different court proceedings as well. The collision between the requirements of privacy protection and transparency impose challenges on the legislator, the legal practitioners and on the judicial practice as well, from many aspects. Beyond issues of data protection, these requirements influence the publicity of the courtroom, the publicity of proceedings to the press, and the protection of personality rights.

In the general interpretation publicity is a safeguard which guarantees the indecency and impartiality of the court and it is also a significant instrument of social control. The study distinguishes between the different level of publicity in a criminal procedure such as “socially publicity”, “courtroom publicity” and “client publicity” and examines practicable problems like online-streaming during the criminal court proceeding.

In order to ensure the transparency of courts, the information stored must be provided to the parties, other authorities, and the media, taking into account applicable legal provisions.

When it comes to the operation of courts, one of the biggest problems with regard to the constitutionality of data processing is when the qualification of a particular data is changed several times in different procedural stages, and be – consequently – subject to different legal protection. Needless to say that the same data cannot be considered as both public and protected at the same time in the same procedure. However, this issue arises regularly, which is quite frankly a legal nonsense requiring an immediate and comprehensive solution.

Finally, the study mentions some *de lege ferenda* recommendations as well.